

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief, J. Uluots.

Sisu:

Kuidas teostada õigusteadlaste päeva soovi kriminaalkohtu eeltoimetuse lihtsustamise küsimuses? — O. Tief. — Sõjaväe distsipliin — E. Limberg. — Kohtute tegevuse arvustik 1922 a. — Riigikohtu tegelus. — Paul Beniko † — K. Parts. — Lisa: 1922 a. Riigikohtu otsused. Ihk. 17—48.

Kuidas teostada õigusteadlaste päeva soovi kriminaalkohtu eeltoimetuse lihtsustamise küsimuses?

20. jaanuaril 1919. a. võeti Eesti Ajutise Valitsuse poolt vastu seadus eeluurimise ärajätmise kohta üksikute juhtumistel. Selle järgi võib prokurör, kui asjaolud politsei protokollide põhjal ära on selgitatud, süüdistusakti kokku seada ka nende kuritegude kohta, mis esimesel astmel rahukogule alluvad, ilma et oleks tarvis asja eeluurimiseks kohtuuriijale saata. Nii oleks nüüd seaduse järgi juurdlusel ja eeluurimisel ühesugune kohtuliku arutuse ettevalmistava toimetuse tähendus: mõlemate põhjal võib õigusemõistmisele asuda kollegiaalkohtule alluvais asjus.

Selle seaduse silmanähtav otstarve oli eeltoimetuse lihtsustamine ja kiirendamine, mis Lääne-Euroopa riiges maksva korraga võrreldes väga pikaldane oli, nii et see õigusemõistmisele otse hädaohtlikuna tundus. See tee oli ka soovitatud protsessi teoreetikute poolt ning kui Lääne-Euroopa modernimates seadusandlustes eduga läbi proovitud reformi pidi seda meil tõesti ajakohaseks lugema. Tegelikus elus jäi aga see seadus

hoopis unustusse kuni viimase ajani. Kõik eeltoimetuse organid talitasid tigusammul vana vene korra järgi. Osalt tuleb seda nähtust seletada suurte aktide tagavaraga prokuratuuris. Enne nende lõppemist ei olnud võimalust eeltoimetusel olevate aktide liikumise kiirendamise peale rõhku panema hakata. Suurel määral mõjus vana korra alalhoidmiseks kaasa ka kohtu ja politsei ametnikkude oskamatus ja vilumatus: niisugusel korral hoitakse ikka kramplikult sellest kinni, mis on, et mitte hoopis korralagedusse sattuda. Pealegi on see seadus sisu poolest nii lakooniline, et praktikas kohe niisuguste raskuste peale satuti, mis pealiskaudsel vaatlusel möödapääsmatud paistsid olevat.

Teine õigusteadlaste päev tõi selles küsimuses pöördepunkti, tunnistades „tarvilikuks, et R. T. nr. 5—1919. a. avaldatud seadus nr. 13 20. jaanuarist 1919. a. saaks kõige laiemal ulatusel tarvitamisele võetud.“ Muid eeluurimise reformiga seotud rohkem teoreetilise tähendusega küsimusi lahtiseks

jättes asus päev seisukohale, et see suure praktilise tähtsusega seadus eeltoimetuse lihtsustamiseks ja kiirendamiseks ajaviitmata ellu saaks viidud.

Tähtsamaks takistuseks nimetatud seaduse tegeliku käsitamise juures peeti seda asjaolu, et kohtud politsei protokolle tõenduste hulka ei loe ja neid tarbekorral ei avalda. Ka selles küsimuses asus õigusteadlaste päev seisukohale, et kohtutel õigus peaks olema politsei poolt toimetatud ülekuulamiste protokolle avaldada. Tõepoolest ei ole see maksvate seadustega keelatud, nagu Õiguses nr. 1—1923. a. lhk. 8 pikemalt on väidetud. Ka mitmes välisriigis, nagu Prantsusmaal ja Austrias, on politsei toimetuste kohtus avaldamise võimalus seaduse järgi palju laiem kui meie senises praktikas. Seda takistust ei tuleks siiski suuremaks pidada, kui ta on: kui eeltoimetus kiireks muutub, kaob tarvidus eeluurimise protokollide avaldamiseks unustamiste tõttu, mis suurema osa avaldamiste põhjustest välja teeb.

Nagu iga reform vajab 1919. aasta 20. jaan. seadus oma elluviimiseks korraldavaid norme. Vana kord ei ole ära kaotatud, kuid uus on juure tekkinud. Nende mõlema käsitamisel tekivad uued kombinatsioonid, mis otse seaduses ei ole ette nähtud, kuid tingitud uue seaduse põhimõttelisest tähendusest. Niisama seab uus kord uued nõudmised üles juurdluste toimetamise korra ja sisu suhtes. Järgnevate ridade otstarve on jõudu mööda 1919. aasta 20. jaanuari seaduse tegeliku maksmapanemisega seotud küsimusi käsitada, niipalju kui neid võimalik oleks administratiivsel teel ja kohtupraktikaga lahendada.

1. Juurdlustele kõik prokuratuuri kaudu.

Eeltoodud 20. jaanuari seaduse sisu järgi otsustab Rahukogu prokurör ehk tema abi selle üle, kas süüdistusakt tuleb kokku seada juurdluse või eeluurimise materjali andmetel. Selleks on vaja, et kõigis kollegiaalkohtutele alluvais asjus juurdlustele kõik antaks prokuratuuri kaudu. Nii kaua kui maksev kord alal püsib, mille järgi raskemates süü-

teo asjus juurdlused kohtuuriijatele üle antakse, sellest tagantjärele ainult prokurörile teatades, ei või 20. jaanuari seadus suuremat praktilist tähendust omada. Juurdlustele prokuratuuri kaudu käigu andmiseks ei oleks mingit uut seadust vaja, seda korraldust võiks teha Siseminister ja Kohtuminister ühise ringkirjaga, niisama seisab see Kohtupalati prokuröri võimupiires. Niisugune kord maksnudki Vabariigi Prokuröri ajal. Ära muudeti see nähtavasti sellepärast, et prokuratuur tollaegsete jõududega juurdlusi läbi ei jõudnud vaadata ega vastavat käiku anda. Praegu on olud vähemalt Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas niivõrd paranenud, et selle korra uuesti maksmapanemine nende asjade liikumist ei ummistaks, mis eeluurimisele tuleks saata, seda enam et niisuguse korraga see paremus ühes käib, et prokurör kohe algusest peale asjaga tutvuneb ja selle tõttu oma seaduslikku eeluurimise järelvaatust edukamalt võib teostada. Erandi võiks teha vangilistes asjus, kui kohtuuriija koha peal on, aga prokuratuuri esitajat ei ole, niisuguseid juurdlusi kohtuuriijale üle andes.

2. Juurdlus üksikute kohtulikkude toimetustega.

Juurdluse vältel võib tarvidus tekkida üksikute kohtulikkude toimetuste, näit. ülevaatuste järgi. Praegune eeltoimetuste praktika ei tunne niisugust korda. Seaduses ka ei ole ette nähtud, et juurdleja ametnik võiks eeltoimetuse vältusel kohtulikke ülevaatusi ja muid toimetusi palüda. Niisama ei ole see seaduse järgi keelatud. Kr. Kp. S. § 258 põhjal võivad aga juurdlejad ametnikud ise üksikuid kohtuliku akti tähendusega toimetusi ette võtta. Kohtuuriijate vahel on üksikute kohtulikkude toimetuste täitmine erinõuete põhjal Kr. Kp. S. § 292 ette nähtud. Sama seadustiku §§ 281, 286 põhjal on prokuröril õigus kohtuuriijale ettepanekuid teha süütegude jälgimise asjus. Selle õiguse põhjal on ka maksvate seaduste piirides võimalik juurdlusi täiendada üksikute kohtulikkude toimetustega prokuröri ettepanekul, kelle poole

tarviduse korral juurdlejal ametnikul tuleks pöörata. Niisugune eeltoimetuse kord on 20. jaanuari seadusega täiesti õigustatud, seda enam et vana korra järgi koguni juurdlejad ametnikud ise teatavatel juhtumustel kohtuliku tähendusega toimetusi võivad ette võtta. Miks ei võiks siis nemad niisugusi toimetusi paluda prokuröri kaudu kohtuuri-jatelt, kelle otsekoheses kompetentsis niisuguste toimetuste täitmine seisab? Sääraste üksikute kohtulikkude toimetuste tarvitusele võtmine ühes juurdlusega kõrvaldaks tähtsal mõõdul politsei protokollide avaldamise tarviduse ja kiirendaks eeltoimetust märksa. Kui näituseks tunnistajad, kelle elukohtade ehk muu asjaolude järgi võib oletada, et nad kohtusse ei ilmu seaduses lubatud põhjustel, juurdluse vältusel kohtuuriija poolt ülekuulatakse, selle asemel et seda politsei kaudu teha, siis võidaks eeltoimetus palju kiiruses, ka niisugusel korral, kui pärast juurdlust siiski eeluurimine peaks toimepan-dama: osa kohtuuriija toimetusi oleks juba täidetud juurdluse vältel. Üksikud eeluuri-mise toimetused juurdluse kestel on eriti ette nähtud meie Sõja Kohtupidamise Seadustik-kus § 334 p. 5. Niisama tunnevad seda korda mitmed modernimad välisriikide protsessi seadustikud; näit. käsitab seda Saksa Krimi-naalprotsessi koodeksi § 160, Austria § 88, Itaalia § 279. Viimases on ülesloetud kohtu-likud toimetused, mis juurdluse kestel või-dakse ette võtta, nimelt kohtu katsed, eksper-tiis, läbiõtsimised, ettenäitamised, tunnistajate vande all ülekuulamine ja süüdistusaluse üle-kuulamine*. Niisugust eeltoimetuse viisi võiks iseäranis soovitada lihtsamates, kuid rutulistes mittevangilistes asjus.

3. Lühendatud eeluurimine.

Meie eeluurimine kordab tegelikult pea-aegu kõik politsei teimetused, mille läbi terve eeltoimetus kokku väga pikale venib. Kuna 1919 aasta 20. jaanuari seaduse järgi politsei juurdlusti kõigis süüteo asjus süüdis-

tusakti aluseks võib võtta, oleks otstarbe-kohasem ja seaduspärane politsei toimetusi korrata ainult niipalju, kui see sisuliselt tar-vilik, mille üle kohtuuriija ja prokurör kül-lalt kompetentsed oleks otsustama (võrdle Austria St. P. O. § 88). Kahjukannatajate ja süüdistusaluste nõudmised kohtulikkude toi-metuste ettevõtmise suhtes peaksid selle-juures tingimata rahuldust leidma. Austria praktikas on välja kujunenud n. n. „minutline eeluurimine“ (Voruntersuchung à la minute). Niipea kui uriija teate saab kahtlusaluse vahialla võtmise üle, kuulutab ta viimasele ülekuulamisel eeluurimise algamisest ja et ta politsei korraldusse edasi jäetakse. Selle järel jätkab politsei juurdlust kuni lõpuni. Lõpuni viidud juurdlus antakse üle kohtu-urijale, kes süüdistusealuse jälle üle kuulab, temalt küsides, mis tal juurdlusele veel oleks ligi lisada. Harilikult eitava vastuse korral tunnistab uriija eeluurimise lõpuleviiduks (Vaata „Õigus“ nr. 1 — 1923 lhk. 4). See kord on seda enam tähelepanu väärt, et ta just praktikaga maksuma on pandud ning sea-duses otse ette ei ole nähtud. Kuna meil seaduse järgi kõigis asjus võimalik on süüdistust tõsta prokuröri äranäge-mise järgi kas juurdluse või eeluurimise materjali põhjal, ei tule kahelda, et prokurör sedasama võib teha ka lühendatud eeluuri-mise põhjal. Ka sisulisest seisukohast välja-minnes — ei ole mõtet politsei toimetusi korrata, kui nad uurijas kahtlust ei ärata ja asjaosalised neid ei kahtlusta, meelespidades, et nad kohtulikult arutusel nii kui nii järel proovitakse. Säärast lühendatud eeluurimist võiks soovitada lihtsamais vangilistes asjus.

4. Eeltoimetuse lihtsustamine eelkirjel-datud abinõudega ei vii iseenesest siiski sihile, kui juurdlused toimetamise meetodide ja sisu poolest nõuete kõrgusel ei seisa. Ja nõuded ei või vähemad olla, kui mis eel-uurimise kohta seaduses on ettenähtud. Peale selle tuleks välja töötada ja administratiivsel teel maksuma panna praktilised juhtnõõrid juurdluse toimetamise kohta. Kuigi üldiselt politsei tegevust kohtuliku eeltoimetuse alal

*) Люблинскій — Итальянскій уст. уг. судопр. Журн. Мин. Юст. 1913 № 5 lhk. 118—119.

rahuldavalt tuleb hinnata, on senise juurdluste toimetamise viisi ja nende sisu suhtes mõningaid puudusi märgata, mis kõrvaldada tuleksid.

a. Jälgimise taktika nõuab, et jälgimist toimetataks värskaid jälgi mööda, otsimise tegevust katkestamata. Teatava süüteo jälgimine peab olema ülesandeks kindlale juurdlejale ametnikule, kes kogutava materjali eest vastutaks. Senise praktika järgi tarvitatakse liig palju protokollide üleandmist ühest asutusest teise lihtsa märkusega „N. N. ülekuulamiseks asja sisu kohaselt.“ Niisuguste üleandmistele läbi venib asja toimetuse pikale ja protokollide pikas reas kaob otsimise tuum ära. Üksikute toimetuste täitjad ametnikud ei tea tihti, mida just tuleb selgitada, ja katsuvad üldiste lausetega asjast üle saada. Tulevikus peaks nõudma, et iga juurdlus kui tervik võimalikult ühe ametniku poolt toimetataks, kelle hoole alla kõik korraldused käiks. Erinõudmistes, mis tihti paratamatud, peaks ära tähendatama selgitamise alla kuuluv asjaolu. Ühe sõnaga, juurdlused ei tohiks olla ilma isikliku ilmema kirjavahetuse ja protokollide kogu, vaid peaksid esinema teatava ametniku saavutusena vähemalt jälgimise juhtimise suhtes.

b. Juurdluste protokollid oma sisu poolest peavad olema täiesti objektiivsed. See on elementaarne nõue, ja asi oleks väga halb, kui juurdlustele selles suhtes suuri etteheiteid tuleks teha. Tõepoolest ei ole praktikas kuigi palju sihilikke protokolle avalikuks tulnud, iseäranis mis tunnistajate ülekuulamistesse puutub. Kuid süüdistusaluste poolt kuuldu tihti kaebusi, et nende peale politseilikul ülekuulamisel survet avaldatud. Neil kaebustel näib tõe põhja olevat. Selle pahe vastu tuleb energiliselt võidelda ja see ei peaks tagajärgedeta jääma, kui meeles pidada, et surve avaldajad selle läbi väljapressitud tunnistusest isiklikult huvitatud ei või olla. Ülemuse kindlast keelamisest oleks küll, et seda nähtust jäädavalt kaotada. Säärane „inkvisitsiooni“ toimetuse on seda hukkamõistetavam, et temast ka süüdistuse mõttes

mingit kasu ei ole, nagu meie kohtu praktika täiesti selgesti on näidanud, kuid sealjuures politsei jälgimise tegevust tunduvalt diskrediteerib ja muljet tekitab, et meie süütegude avalikuks tegemise meetodide suhtes keskajast kaugemale ei ole jõudnud, milline arusaamine muidugi ekslik oleks.

c. Meie kohtu praktika näitab, et edasi-kaebamiste instantsidesse palju oluliselt tähtsaid tõendusi üles antakse, mis juurdlusel täiesti teadmataks on jäänud. Muidugi, üles antud tõendused võivad valed olla, võivad olla ka tekkinud või ilmsiks tulnud pärast eeltoimetuse lõppu, kuid kindlasti on palju neist ka juurdlejate poolt tähele panemata jäetud. Viimase nähtuse juures aga on väga raske valetõendustega võidelda. Tõenduste toojad seletavad alati, et nemad küll neid juurdlejale üles andnud, kuid neid ei olla protokollis sisse kantud. Protokollidest oma kord ei ole näha, kas tõepoolest kõik tõendused on ära kasutatud. Sellepärast tuleb kõige hoolikamalt ja täpsemalt protokolleerida kõik kahjukannatajate ja kahtlusaluste väited ja tõendused. Vähe sellest — ülekuulatavaid tuleb hoiatada, et nad kõik nendele teatavad tõendused üles annaks, seda hoiatust ja et enam tõendusi ei ole ette tuua protokollis sisse märkides. Niisugune tõenduste täielikkude nimekirjade kokkuseadmine juurdluse kestes on eriliselt tähtis meie protsessi korra juures, mis kõigis asjus edasi-kaebamist võimaldab. Vandekohtu juures on asjaosalised huvitatud, et kõik tõendused esimese astme kohtusse jõuaksid, kuna sisulik edasikaebus lubatud ei ole. Meil aga võivad süüdistusalused osalt koguni huvitatud olla, et muist tõendusi teise astme jaoks reservi jätta, näit. asja venitamise mõttes. Nagu ülemal tähendatud, võib selle juures kergesti ka valetunnistajaid üles anda, neid maskeerides sellega, et osa tunnistajaid kahtlust ei ärata. Niisuguste väärnähtuste ärahoidmiseks on parem abinõu kõigi tõenduste avalikuks tegemine ja protokolleerimine juurdluse kestes, võimalikult esimesel asjaosaliste ülekuulamisel. Kõigi hilisemate

tõenduste kohta peab juurdlustest ja päras-
tisest asjatoimetusest näha olema, miks neid
kohe alguses ette ei toodud.

Kahtlusaluselt, kes oma süüdi eitab, tõen-
duste üle järel pärides tuleb tingimata sel-
gitada tema süüteo toimepanemise objek-
tiivseid võimalusi — alibi küsimust, jällegi
protokolli märkides, et sellekohane küsimus
kahtlusalusele sai ette seatud ja kõik tõen-
dused üles märgitud.

d. Kriminaalkohtus tuleb hindamise alla
mitte ainult kohtualusele süüks pandav tegu,
vaid tema isik, tema tahtmised, mis väliselt
süüteos avaldust on leidnud. Et aga süü-
distusaluse sisemisse ellu tungida, peab
tundma õppima tema minevikku, süüteoag-
set eluviisi ja hingelist seisukorda. Süüteo
hingeeluliste põhjuste — motiivide selgita-
mine on tähtsam kuid ka raskem juurdleja
ülesanne. Tihti selgitavad süüteo motiive
niisugused faktid, mis väliselt kuidagi süü-
teoga seotud ei ole (Hans Gross). Koguni
kahjusaja eluviis ja ülespidamine nõuab
tihti valgustamist süüteo motiivide selgita-
miseks (Davôdov). Just selle ülesande ras-
kuse tõttu nähtavasti katsutakse temast
mööda hiilida, kirjeldades ainult süüteo vä-
list koosseisu, sündmuste rida ilma et näh-
tuste üksikuid lüüsid kuidagi hingeeluliste
faktoritega — motiividega seotaks. See on
meie politsei juurdluste nõrgem külge. Osalt
nähtavasti hoitakse sellest meelega kõrvale,
arvates et motiive ei ole tarviski välja sel-
gitada, et karistus määratakse ainult teo
eest. Ei tarvitse muidugi siin kohal pike-
malt selgitada, et niisugune tsiviilõiguslik
vaade kaelakohtuliste faktide peale täiesti
ekstremistlik on. Iseenesestki mõista ei tohiks ka
teistsugusesse äärmusesse sattuda ja kaht-
lusaluse minevikust niisuguseid fakte uurida,
mis käesoleva süüteo valgustamiseks kuidagi
kaasa ei võiks aidata, näit. süüdistusaluse
varguse asjas selgitada, kas tal minevikus
kakelusi või abielurikkumisi ei ole ettetu-
nud. Igatahes on vist parem oma motiivide
selgitamise ülesandest ennemini laiemalt kui
kitsamalt aru saada: üleliigne materjal ei tee

viga, aga materjali puudusel võivad saatus-
likud tagajärjed olla.

Süüteo lähemate ja kaugemate motiivide
ja sellega seotud süüdistusaluse mineviku ja
oleviku eluviisi, tema kalduvuste ja hingelise
seisukorra valgustamisel on esimesejärgu
tähtsus süüteo asja sisulisel otsustamisel.
Kuid süüdistuseakti kokkuseadmiseks on veel
vaja ametlikka andmeid süüdistusaluse eel-
karistuse, päritolevuse ja vanaduse kohta.
Viimaseid teateid ei ole politsei seni juurd-
luste juure lisanud. Viivituste ärahoidmiseks
peaks need teated politsei poolt välja nõutama,
sellest juurdlustes ära märkides, kui viimane
enne nende saamist prokuratuuri ära saa-
detakse.

e. Politsei juurdluste kestel tunneb praktika
ainult üht tõkkeabinõu süüdistusaluste koh-
tumõistmisest kõrvalhoidmise vastu — vahi-
alla võtmist, mida raskemate selgeks tehtud
süütegude asjus tarvitatakse. Muis asjus
saadetakse juurdlustes edasi tõkkeabinõusid
määramata. See kord ei sünnita raskusi,
kui juurdlustele eeluurimine järgneb, mille
kestel kohtuuriija tõkkeabinõude suhtes ise
tarvilikud korraldused teeb. Kui aga lõpule
viidud juurdlustes prokurörile saadetakse,
tuleb Kr. Kp. S. § 257 ette nähtud juhtu-
mistel kahtlusaluse vastu vastav tõkkeabinõu
määrata. Selle puudusel peaks prokurör
tõkkeabinõu kohta arvamise kirjutama ja
kohus vastavad korraldused tegema, selleks
asjata palju aega ja paberit kulutades, mis
juures kindel ei või olla, et need hilised tõk-
keabinõud juba liiga hiljaks ei ole jäänud. —
Käsitada võib politsei kõiki tõkkeabinõusid,
mis Kr. Kp. S. § 416 on ette nähtud, nagu
motiividest sama seadustiku § 257 juure
näha. See on ka iseenesest mõistetav:
Kui politsei võib kõige raskema tõkkeabi-
nõu — vahi all hoidmise — tarvitusele võtta,
miks ei võiks ta siis ka kergemaid käsitada. —

Kriminaalprotsessi lihtsustamine ja kii-
rendamine on üks meie kohtureformi põle-
vamatest küsimustest. Meie eeltoimetuse
läbistatuna vältus on kuni kümme korda
pikaldasem, kui modernimates Lääne-Euroopa

riiges. See pahe halvab võitlemist kuritegevuse vastu ja teeb kodaniku julgeoleku kindluseks. 1919. aasta 20. jaanuari seadus, tema puuduliku vormi peale vaatamata, vabastas eeltoimetuse kollegiaalkohtutele alluvais asjus üleliigsest aeglase tempoga vormilise eeluurimise sundusest. Sellepärast tuleb teise õigusteadlaste päeva autoriteetlist soovi selle seaduse tarvitusele võtmise kohta tervi-

tada ja seda teostada. Nagu eelpool väidetud, on see täiesti võimalik maksvate seaduste piirides, Lääne-Euroopa riikide seadusandlust ja kohtupraktikat eeskujuks võttes. Kuid selleks on tarvis võita vana vene rutiini, mis takistab uue normi elluviimist ja vanade uute nõuete kohaselt käsitamist. Selleks jõudu!

O. Tief.

Sõjaväe distsipliin.

Ajalugu esitab enam näiteid sõjavägede hävinemisest leiva ja distsipliini puudusel, kui vaenlase relvade mõjul.

Richelieu.

Ei ole vist sõna, mille mõistet niivõrd on vassitud ja nii ebakohaselt tarvitatud kui sõna distsipliin. Meie noores demokraatlikus vabariigis on paljus kodanikes süvenenud eelarvamine distsipliini mõistest, kui vene imperialistlike korra jäänusest. Seda sõna tarvitatakse seltskonnas ja ajalehtede veergudel teatava põlgusega ja põlastusega. Distsipliin on peaaegu sünonüümseks saanud mingisuguse „kepi õigusega“, „valju kasarmu korraga“, „karistussüsteemiga“.

Paljudes valitseb kaljukindel arvamine, nagu oleks see sõna puhtsõjaväeline termin ja mõiste.

Kõik need arvamised on ekslikud. Sõna distsipliin on üldnimlik ja internatsionaalne oma mõiste ja idee poolest. Distsipliini idee on sama vana kui inimsugu ja tema tekkimine ulatub tagasi kaugele ürgaja ämarikku. See idee tekkis ammu enne seda, kui inimesed mitmesuguste olude sunnil ühinesid ja kokku liitusid sõjaväeks.

Kõikide riikide algrakuks on olnud ja jääb perekond. Ürgaja perekonnas tekkis ka esimesena distsipliini mõiste ja idee.

Ürgaja perekonna karm distsipliin kasvas välja olukorra vastavatest nõuetest. Elu ise dikteeris siin inimesele omad seadused ette.

Kannatustes ja võitlustes kainenenes inimene, alistudes seltskondlike korra nõuetele, ja rakendas oma jõu ühiskondlikkudele ülesannetele. See enese ja üksikute isikute ohverdamine ühiskonna huvidele — kollektiivne distsipliin — oli peamine tegur riikide tekkimises.

Sotsiaal-distsipliin on sünnitanud inimeses suuri muudatusi ja alati evolutsioneerudes annab ta suuremaid veel tulevikus. Distsipliin on oluline element ühiskondlikkudes kujunemistes ja teda võiksime siis defineerida lühidalt järgmiselt: „Distsipliin on vaimline jõud, mis põhjeneb seaduse austamisele, teadlikule kohustest arusaamisele ja nende täitmisele.“

Rööbiti ühiskondlikkude ühinemiste arenemisega erineb ühiskonnast aja jooksul eriklass — sõjavägi. Kui juba kodanline element oma ülesannete saavutamiseks distsipliini vajab, siis oli ta seda enam tarvilik sõjaväes, kelle ülesanne inimeste, vaenlase, hävitamises seisis. Sõjaväelise kasvatus ja distsipliini abil püütakse ühte osa kodanikke nii kaugele viia, et ta tarbekorral oma hari likku humaansust võiks unustada. Pikkade aastatuhandete jooksul omas ka sõjaväes distsipliin õiguslise iseloomu ja ta väljendus vastavates seadustes ja normides.

Distsipliini idee ise on aastatuhandeid püsinud, muutunud on ainult tema saavutamise abinõud ja võtted.

Vanal ajal viidi distsipliini sõjaväkke valjuse, hirmu ja toorusega, uus aeg aga, kus sõda ei pea mitte ainult eriklass, vaid terved rahvad, vajas uusi abinõusid, mis rahva iseloomule, arenemisele ja omadustele enam kohased. Eesmärk, s. o. vaenlase võitmine, jäi endiseks, kuid sunnielemendi asemele asub siin oma riigi julgeoleku eest vastutust tundja ja teadlik kodanik, kes eeldud valjust enam ei vaja. Sarnane kodanik võis sirguda aga ainult siis, kui juba tema algkasvatuses elemendid, nagu patriotism, usumoraalsus, kohusetunne, autunne, osalt auahnus ja ühistunne leidusid. Kodu ja kool pidid ühe jao ülesandest oma peale võtma ja kasvandiku nii kaugele viima, et ta seda korda, mis sõjaväes maksev ja sõjanõuetest tingitud, mingisuguseks tarbetuks jonna või mõne isiku isiklikuks korraks ei loe, vaid ta tunneb, et isamaa julgeolek seda vajab ja ta teadlikult sellele alistub. See on pant, mis nüüdisaja elujõulist sõjaväge lubab moodustada ja seda ootame meie, sõjaväelased, sõjaväe teenistusse tulevatelt kodanikkelt.

Sõjaväe distsipliin on sellega samuti vaimline jõud, mis põhjeneb seaduse austamisele, teadlikult kohustest arusaamisele ja täitmisele.

Teda saavutatakse vastava juhtimisega ja kasvatusena, sõjalise vaimu ja autunde arendamisega, ergutuse (kiidu) ja vastumõju (karistuse) abinõudega — ka lühikese aja jooksul, kuid ainult siis, kui ühiskond oma eeldud ülesande on täitnud.

Kahjuks on meil harilikuks nähtuseks saanud isikute süüdistamine, kes seisavad Vabariigi sõjavägede eesotsas, selles, et nemad Vene sõjakoolides saadud erihariduse ja Vene sõjaväe ridades saadud kasvatusena tõttu on sedavõrd läbi imbunud vanade äraiganud, isegi Peeter I-st kuni Aleksander II-ni valitsenud traditsioonide ja mõistetega, et nad ei tunnusta, ei taha midagi teada peale Vene oma, et nad kõigis oma tegevustes arvele võtavad ainult neid põlastust ja vastikust väljakutsuvaid Vene seadusi ja korda.

Niisugune vaade ei vasta tõele. Võiks ütelda, et see vaade iseäranis ilma aluseta nüüd on, kus Vabariigi sõjavägi iseseisvalt juba viis aastat on töötanud. Selle ebaloomuliku vaate põhjust võib seletada mitte niivõrd nende isikute teadmatusega, kes puudutavad sõjaväelisi küsimusi, kui peaaeglikult selle küsimuse ära kasutamisega parteilis-agitatsioonilistel eesmärkidel, vahel kogunigi puht isiklikes huvides nende isikute poolt, kes arvavad, et neile sel ehk teisel teel ülekohut on tehtud.

Loen kui isik, kes tegelikult osa võtab sõjaväeliste seaduste ja määruste väljatöötamisest, omaks kohuseks tutvustada kaaskodanikke selle küsimuse tõelise seisukorraga meie sõjaväes.

Esimeses järjekorras on meil välja antud määrustikud ja instruksioonid, mis kuuluvad nõndanimetatud sõjaväelis-tehniliste määrustikkude kategooriasse. Nende määrustikkude väljaandmisega tuli rutata, et üksiku sõduri ja väeosa väljaõpetamises ajast mitte maha jääda. Neil määrustikkudel ja instruksioonidel on, mitte ainult meil, vaid üldse kõigis sõjavägedes, alati ajutine iseloom, sest et nad alaliselt muutuvad, ära rippudes tehnika ja sõjateaduse arenemiskäigust lahingtegevuse õpetuses. Kui võrrelda 15/VII-1921 a. välja antud „Ajutist jalaväe rivi-määrustikku“ 2. oktoobril 1922. a. välja antud „Jalgväe määrustikuga“, kohtame teravat lahkuminekut nende vahel.

Mis puutub neisse määrustikkudesse, mis omavad sõjaväelis-kõlblise ja eluolulise tähtsuse, siis peab sellesse kategooriasse kuuluvate määrustikkude elluviimise teostamisele asuma äärmise ettevaatusega. Mitte ühtki väljamaa määrustikku tema tervikus ei või meie selles suhtes omale eeskujuks võtta: mida ideaaliks võib lugeda ühele sõjaväele, ei suuda vähemalgi määral vastav olla teisele. Siin kerkivad esile teistsugused küsimused: rahva iseärasused ja omapärasused, mis vastu peegelduvad tema peamistes iseloomujoontes, rahva massi kultuuriline tasapind, ajaga seltsiv vaim, riigi poliitiline ja sotsiaalne struktuur,

majandusline seisukord jne. Peale selle on see küsimus seotud veel üldise seadusandlise töö ja õiguslise korra sisseseadmise ja Vabariigi. Sellelaadilised määrustikud kuuluvad põhipanevate määrustikkude kategooriasse, ja muutused neis saavad nõuetavateks ainult põhjalikkude muutuste puhul rahva elus. Sellega just ongi seletatav põhjus, mis pärast kuni seni ajani meil ilmunud pole vastavad määrustikud, mis küll aga väljatöötamise staadiumis asuvad.

Distsiplinaar-karistamisel on meil seni käsitatud Vene „Уставъ дисциплинарный“ ja Riigi Teatajas nr. 7, 13 detsembril 1918. a. väljakuulutatud Ajutise Valitsuse ajutist määrust.

Aasta tagasi seadsin kokku sõjaministri poolt antud juhtnõude järele projekti: „Seadlus distsiplinaar-karistamise korra kohta sõjaväes“, mis diviisidesse tutvunemiseks ja arvamise avaldamiseks laiali saadeti. 6. novembril 1922. a. andis Sõjaminister selle projekti läbivaatamiseks erilise rivi ülematest ja sõjaväe juristidest koosseisvasse komisjoni. Päevade sees lõpetab komisjon oma töö ja Sõjaminister esitab selle lähemal ajal Vabariigi Valitsusele.

Ilma et süveneksin Vene määrustiku kriitikkasse, loen siiski tarvilikuks ära tähendada need põhjused, miks meil loobuti sarnase määrustiku väljaandmisest. Vene määrustiku nimetus „Уставъ дисциплинарный“ iseenesest on valitud väga õnnetult. Tema sisuks on peaaugjalikult ainult distsiplinaar-karistused, kuna distsipliini mõiste õiglane äramääramine ja selle saavutamise vahendid (kasvatus, ülema autoriteet, sõjalise vaimu arendamine ja kindlustamine, ergutused, jne) temas puuduvad. See viimane nähtus ei või kiirendada distsipliini saavutamise ja alalhoidmise vahendite evolutsiooni nooremate ülemate juures, peale selle viib see laiemaid hulkasid arusaamisele, et distsipliin on karistus, rusikas, mitte millekski tarvilik halastamatus jne.

Mis puutub õigesse arusaamisesse üldisest

distsipliinist¹⁾, tema arendamise viisidesse, samuti distsipliini erikujudesse (sisemine, välimine, lahingu, tule jne. distsipliin), siis paigutatakse need meil vastavatesse määrustikkudesse. Distsipliini alalhoidmise äärmine abinõu — distsiplinaar-karistused — on eraldatud „Seadlusesse distsiplinaar-karistamise korra kohta sõjaväes“.

Kõige selle eesmärgiks on kergendada vabanemist distsipliini mõiste kitsast ja ekslikust arusaamisest, mis mooduneb ainult kahest elemendist: käsualuse sõnakuulmisest ja ülema kohusest karistada.

Projekti kokkuseadmisel on arvesse võetud: Prantsuse „Réglement sur le service interieur“, 1920. a. väljaanne, Saksa „Disziplinarstrafordnung“, Austria määrustikud, Belgia määrustikud, Läti „Disziplinarais Reglements“ ja „Уставъ дисциплинарный рабочекрестьянской красной армии“. Peale selle: Diertz, Die Disziplinarstrafordnung für das Heer, 1909; Durand, Reflexions sur la discipline dans l'armée française, 1882; Isenburg, Die Disziplin, ihre Bedingungen und ihre Pflege, 1885; Ein Oesterreicher, Militär und Zivil, 1904; Klumann, Das neue Disziplinarstrafrecht 1904; Nézard, Les principes généraux du droit disciplinaire, 1903; Molliet, Le pouvoir hiérarchique, 1909; Vene autoritest Кузьминъ-Караваевъ, Друцкой, Плетневъ, Наврицкий ja suurte väejuhtide ja riigimeeste arvamised²⁾.

Kõrgema juhatuse poolt antud direktiivid, mida tuleb tarvitada uute seadluste, määrustikkude ja juhendite kokkuseadmisel ja mis peavad olema nende aluseks, on järgmised:

1) Lääne Euroopas on loobutud distsipliini defineerimisest seadusandlisel teel, sest kõik sarnased katsed on ebaõnnestunud ja üleliigsed olnud. Prantslastel on distsipliin saanud rahvale omaseks ja on kõigile arusaadav ilma defineerimata. Sakslastel astub sõna „Distsipliin“ asemele sõna „Mannszucht“. Uuemates määrustikkudes leidub distsipliini defineerimine Läti „Disziplinarais Reglements'is“.

2) Osa materjali, mida tarvitatud projekti kokkuseadmise juures, on koondatud R. Kent'i „Distsipliinis“, „Sõdur“ 1922. a.

1). Sõjaväe seadlustus ei ole mitte ainult isemoodunev, rippumatu, olles eraldatud kõigest muust, vaid, välja minnes sõjanduse iseloomust ja olemusest, on ta ligidalt seotud aja üldise vaimuga, riigi poliitilise ja sotsiaalse struktuuriga, rahva kultuurilise tasapinnaga, tema rahvusliku iseloomuga ja iseärasustega.

2). Sõjaväe olemasolu eesmärgiks on sõda, lahing. Rahuajal on sõjavägede väljääpeta-mise eesmärgiks ettevalmistus sõjategevuseks, ja rahuajal peab sõjavägi tegema võimalikult ainult seda, mis tarvilik sõjas. Sõjaväes on esimesel kohal alati ja igalpool, nimelt oluliselt, lahinguline eesmärk ja sellega vahetult ühenduses olevad tingimused. Kõik muu mängib ainult alluvat osa ja on tähtis ja tarvilik ainult sedavõrd, kui võrd ta rahuldab lahingu ja relvastuse võitluse eesmärke, kuid mingil tingimusel ei tohi ta kujuneda millekski iseseisvaks, seda enam mitte isemoodunevaks.

3). Uued määrustikud peavad läbistatud olema ühtlase vaimuga, mis välja läheb täiesti kindlapiirilisest ideest ja ühisest doktriinist ja üles ehitatud korrapärase süsteemi järele. Kõik määrustikud ja juhendid on erandita tihedas ühenduses ja rippuvuses üksteisest; ühe juhuliku ülekaaluvaks kujunemist teise kulul või lahkuminekuid üksteise vahel ei tohi olla.

4). Uued määrustikud ja juhendid peavad arvesse võtma sõjaväelise moraali ja kasvatuse, mis peab olema kogu seadlustuse aluseks.

5). Sõjaväelise elu ja teenistuse üldine kord peab vastama rahva omadustele ja iseärasustele, peegeldades eneses nende tähtsaimaid iseloomu jooni. See teeb tema lähedaks ja arusaadavaks rahvale ja soodustab rahva tugevate külgede avaldumist sõjanduses; see annab sõjaväele suurema mooraalse jõu ja eeb ta r a h v a v ä e k s sõna täielikus mõttes.

6). Uus sõjaväeline seadlustus peab võimalust mööda kindlustama sõjaväelasele tema kodaniku õigused. Kuid esimesel kohal peavad siiski olema need huvid, mis nõuavad tugeva lahingvõimulise sõjaväe olemasolu.

7). Sõjaväelised määrustikud peavad kõige suuremal määral ära kasutama viimase Ilmašõja ja Vabadussõja kogemused.

Ülaltoodu on läbi viidud meie „Jalgväe määrustikus“ 2. oktoobrist 1922. a. niivõrd, kui võrd see mahub selle määrustiku raamidesse.

Määrustiku juure lisatud päevakäsus, milles selgitatakse määrustiku põhimõtteid, kirjutab sõjaminister muu seas: „Ühes selle rivivõimude lihtsustamisega on ära jäetud ka kõik võtted, millel enam tähtsust ei ole sõjategevuses ja mis ka oma distsiplineeriva tähtsuse on kaotanud. Nii on esimeses joones ära jäetud kõik otstarbetud püssivõtted“, — edasi: „Üksiku sõduri ja väikese osa tehniliste oskuste väljaarendamine kõrgema täiuse tipuni, individuaalne kõlbline käsivõtt ja kindlate iseloomude loomine, nende nõuete täitmine nõuab suuremat hoolt ja vaeva, kui shabloonilise rivi-ehk ahelõppuse pidamine või, parema puudusel, ajaviitmine püssivõtetega“, — ja lõpetab oma päevakäsu: „Sõjakunsti alal peame teadma ja tundma aja-nõudeid. Kes ajagajaks pidada ei suuda, ei suuda kasu tuua ka meie riigi kaitsele. Ta ei ole siis sõjaväes kõlblik juhi ja õpetaja koha peal olema, niisamuti ka lahingus juhi kohuseid täitma.“

Sõjanduse arvustajad võivad selle määrustiku elluviimises meie sõjaväes leida, et sõjaminister on teinud liig suure sammu edasi, ette jõudes Lääne Euroopa uuematest määrustikkudest.¹⁾ Siin langeb ära vana ja äraiganenud korra poolehoidmise vähemgi vari.

Asjalik, mittesihilik meie sõjaväe elu ja korra arvustamine on soovitatav ja selle eest on meie sõjaväelased tänulikud, kuni selle eesmärgiks on meie sõjaväe tugevuse kindlustamine.

Meie sõjaväes ettetulevate sündmuste mitteõiglane ja sihilik valgustamine, eesmärgiga — õonestada usku ülema autoriteedisse, on kasulik ainult meie vaenlastele, kes võivad

1) Lääne Euroopa riikide sõjavägedes kultiveeritakse veel seni ajani püssivõtteid.

ainult rõõmustada neile kuluta kihutustöö eest, mida sarnased autorid teadvuseta meie sõjaväe kahjuks teevad.

Sarnaseid mittesoovitavaid tunnuseid leidub F. Karlsoni kirjutuses „Õigus“ nr. 2. Luban enesele ära märkida ainult järgmist:

1). Artikli autor, peale surudes meie kõrgematele sõjaväelastele kalduvust hirmu- ja kepidistsipliini poole ja tehes neid Friedrich Suure, Peeter I ja Nikolai I ajajärgul valitsetud korra poolehoidjateks, kisub maha nende ülemate autoriteedi ja üldiselt usalduse kõrgemate võimude vastu, millega ta, mõistagi, meie vabariiklise sõjaväe jõu suurendamist ei edenda.

2). Artikli autor, kui ohvitser, ei ole osa võtnud ei Vene-Jaapani sõjast, ei Ilmasõjast, ei ka lõpuks, isegi Eesti Vabadussõjast rivis, vastasel korral oleks temal selge, et „koondatud hulkade taktika“ on ammugi surnud ja kellelgi meie sõjaväelastest temaga tegelekult tegemist ei ole olnud.

3). Artikli autor leiab mitteõiglase olevat, et sõjaministri päevakäsuga määrati „ad hoc“ uus ajutiste kohtuliikmete koosseis — kohtupidamiseks rügemendi ülema üle — põhjenedes SSK XXIV raamatu § 28 peale. Minul, kui mitte juristil on teada, et on olemas ja meil praegu maksev veel sama XXIV raamatu § 42, mille põhjal kohtumõistmiseks rügemendi ülema üle määratakse ajutisteks kohtuliikmeteks kindralid või rügementide ülemad, või ülemad, kel rügemendi ülema õigused. Sellega on maksev seadus täpselt täidetud. Peale selle luban omale tähelepanu juhtida prätседendi peale — Balti pataljoni ülema kolonel S. asjas.

4). Artiklist ei ole näha, milles on süüdi kolonel Sika, kui tunnistaja. Kas ainult selles, et ta oma ülema käsku täitis? Selle juures ei või alla kriipsutamata jätta seda imelikku vaadet, mille pooldajaks on ka artikli autor, ja mis valitseb meie Vabariigis Venemaal sissesõitnud optantide kohta; siin tarvitatakse kahesugust mõõdupuud: optandid võivad edustada kõiksugu kodanlikke ameteid, asudes kõige silmapaistvamatel kohtadel

kõigis ministeeriumites, nagu välisministeeriumis olevad optandid teenivad isegi väljaspool Vabariigi piire, saatkondades, ilma et nad isamaa õhku oleksid nuusutanudki, ja nad võivad isegi ministriteks olla, — sõjaväes aga ei tohi optandid milgi tingimisel teenida, sest et neil „suured teened“ Vene enamlikes väes.

Mis puutub aga vastutusrikkastesse ametitesse, mida edustavat kolonel Sika, arvan, et diviisi staabi käskudetaätjal otvitseril on sõjaväe kasvatuse suhtes kaugelt väiksem vastutavus, kui kõige nooremal ohvitseril kompanis.

Mis puutub käsutäitmisesse — sõjaväe distsipliini tähtsamasse välimisesse avaldusnormisse — siis võib selle kohta öelda järgmist.

Artikli „Sõjaväe distsipliini“ autor arvab, et ei ole sunduslik seaduse järele käsk, kui ülem revisjoni komisjoni nimetaks, et järele vaadata lasta, kui palju isiklist raha alamal tema päralt olevas rahakapis on ning käsu annab alamale seks oma rahakappi avada. Ja selle vastu ka keegi ei vaidle. Võib ainult juure lisada, et maksev sõja nuhtlusseadus sarnast ülema teguviisi § 178 otsekohe ette näeb ja karistab. Kui aga selles rahakapis varjul on rügemendi raha, olgugi raha, mis sissetulnud rügementis toimepantud pidust, kus sõjaväelaste jõupingutustel, ütleme, väeosa raamatukogu kasuks, teatud ülejääk saavutatud, siis ei ole mitte ainult õigus revideerida, vaid teatud juhtumistel on juurdlust määr ajal ülema õigus kogu rahakappi pitseerida ja tema omanikku isegi vangistada, mis ka jälle väga arusaadav. Ja seda ka siis, kui Varustusvalitsus selle pidu peale pennigi pole annud.

Samuti tuleb autoriga täiesti ühineda, kui ta arvab, et sõjaväelasele ei ole sunduslik ülema käsul sundida linnavalitsust kasarmuid ehitama, linnapead areteerida, linna kassat konfiskeerida või muid sarnaseid hirmutöid toime panna. Kui aga garnisonis töötab kino, mis juba endise garnisoni ülema käes olnud ja ka praeguse garnisoni ülema poolt oma voliniku, rügemendi ohvitseri, läbi renditud,

kui garnisoni ülem, kes ühtlasi rügemendi ülem ja ka selle kino juhataja, on määranud oma rügemendi ohvitseri, kes käsku täites ja riigi palgal seistes kinot juhatab, kui selles kinos kõik tarvilikud tööd rügemendi sõduritega täidetakse ja rügemendis isegi järjekord sisse seatakse, mille järele kompanitest sõdureid tööle saadetakse, kui selle kino piletid rügemendi pitsatiga varustatakse ja linnavalitsus, sellele asjale vastu tulles, vabastab juba endise garnisoni ülema ajal lõbustusmaksust ja satub praeguse garnisoni ülemaga vastollu ja pikemasse kirjavahetusse, sest linnavalitsuse arvamisel hakkab kino oma etenduste iseloomu järele teiste kinodega võistleva ja kui linnavalitsus, garnisoni väeosadele ja eriti garnisoni ülemale vastutulles, kino siiski jälle lõbustusmaksust vabastab, — siis paistab küll, et linnavalitsuse esitaja kino sisemise korra kindlaksmääramise komisjoni koosseisu kutsumine mitte ainult liht viisakuse avaldus pole, vaid et linnavalitsusel isegi teatud mõttes õigus oli ennast kino sisemise korraga oma esitaja kaudu tutvuneda. Diviisi ülema käsk ei olnud ka sugugi linnavalitsuse poole pööratud, nii et „harilikke kodanlisi vahekordi“, mis sõjaseaduse kaotusega maksuma olid hakanud“, sugugi ei rikutud. Käsk komisjoni moodustada oli antud garnisoni ülemale, kes juba arusaadavalt kohustatud oleks olnud nii linnavalitsuse kui ka politsei esitajaid komisjonist osa võtma paluma.

Kas linnavalitsus oma esitaja saatnud oleks, on iseasi. Kui aga arvesse võtta, et linnavalitsus kino küsimuse isegi juba enne diviisi ülema päevakäsku oli volikogu päevakorda võtnud, peab küll oletama, et linnavalitsus oma esitaja komisjoni saatmises „harilikkude kodanliste vahekordade“ äramuutmist ega sõjaseaduse väljakuulutamist poleks näinud, nagu härra Karlson seda omas artiklis nähtavasti ennustab.

Artikli „Sõjaväe distsipliini“ autor pühenud hulk ridu meil maksva sõja-nuhtlusseadustiku § 105 seletusele ja tuleb otsusele, et ülema käsk peab teenistusasjus antud olema. Tõe-

poolest ei ole § 105 sarnast kitsendust, vaid kitsendus on § 178, mis karistab ülemat, kui tema eraasjus oma käsualusele ohvitseridele ja ametnikkudele käskusid annab. Sellega oleks muu seas sõdurile iga käsk sunduslik. Piiramine esineb jälle § 179 ja 180, kus ette nähtud karistus, kui keegi oma käsualuseid sõdureid eratööde peale kasutab. Väljamaa sõjaväe-nuhtlusseadustikud panevad kõik käsu mittetäitmise karistavuse tingimuseks selle käsu (välja arvatud Itaalia) teenistulise iseloomu. Austria koodeks kõneleb käsust „teenistuse puhul“; Saksa — „teenistusline käsk“ ja „käsk teenistuse asjus“; Prantsuse ja Belgia — käsk, „mille siht teenistuskohuse täitmine“; Läti eelnõu — „käsk teenistuse alal“.

Aga ka väljamaa sõjavägedes maksvate seaduste järele ei olene käsualuse heaksarvamisest, missuguse käsu tema teenistuliseks tunnustab ja missugust täitmata jätab. Seadus tõmbab siin kindlad piirid. Saksa Militärstrafgesetsbuch § 92 karistab arestiga teenistusasjus antud käsu (Befehl in Dienstsachen) mittetäitmisest või omavolilist äramuutmist. § 94 karistab kuni kolme aastani seda, kes sõna või teoga avaldab, et sõnakuulmisest loobub, või oma ülema käest seletust nõuab (Zur Rede stellt) tema poolt saadud teenistuskäsu üle, (siin: Dienstbefehl), või ei täida korratud käsku teenistusasjus (siin: Befehl in Dienstsachen). § 47 määrab, et kui teenistusasjus antud käsu (Befehl in Dienstsachen) täitmisel mõni kaelakohtu seadus rikutakse, siis on selle eest ainult käsuandja ülem vastutav. Sõnakuulelik käsualune saab kui süüteo osaline karistatud ainult siis, kui tema antud käsust üle astus või kui temale teada oli, et ülema käsk toimingut puutus, mis sihitud oli kodanlise või sõjaväelise kuriteo või üleastumise poole.

Kõrvale jättes keerulisi seletusi vahe kohta teenistuskäsu ja teenistusasjus antud käsu vahel, on § 94 näha, et iga teenistusasjus antud käsu mittetäitmine on karistatav. Teenistusasjus antud käsuks aga tunnustavad

autoriteedid igat teenistuslise ülema käsku, mis selle poolt antud, olgugi ainult arvesse võttes üldisi käsualuse teenistusvahekordi. Asjaolu, et ülema käsul mingisugune vahekord sõjaväe teenistusega on, olgugi ainult üldiselt käsualuse teenistusolude kohta, on küllaline, et mittetäitmist karistatavaks toimetuseks teha. Et teenistusasjade (Dienstangelegenheiten) hulka kõik asjad kuuluvad, millega ülem maksvate määruste järele kohustatud on tegemist tegema (sich zu befassen hat), võivad ka käsualuste puhteraasjad teenistusasjus antud käsu objektiks olla. Käsualuse eksimine teenistusasjus antud käsu mõiste vastu on eksimine õigusemõiste (Rechtbegriff) kohta, mis sõjaväe seaduses erilise kaitse alla pandud, kuid pole eksimine asjaolude kohta ja ei või sellega süüalust vabandada. Kas käsualusele teada oli, et ülema käsk kuriteo või üleastumise poole sihitud oli, on sisu küsimus (Tatfrage). Käsualuse eksimine selles suhtes on eksimine asjaolude kohta ja ei kuulu karistuse alla, kui tema käsu täitmisel süüteo osaliseks satub (§ 59 Bstrgbch).

Juha ettetoodud lühikestest seletustest on näha, et ka Saksa sõjaväe seaduse järele käsk sunduslik on, kui tema ka käsualuse eraasju puudutab ja tal ainult teatav vahekord on teenistusega.

Täiesti ekslikuks tuleb lugeda härra Karlsoni arvamist, et sõjaväeteenistuses seisv isik ainult sel põhjusel käsutäitmisest loobuda võib, et käsk tema eraasju puudutab, kuigi need eraasjad, nagu härra Karlsoni artiklis kõne all olev kino kui sõjaväeosade

huvides töötav äriine ettevõtte, on garnisoni ülema nimel renditud, sõjaväelaste (tähendab riigi palgal seisvate isikute) töö abil kasutatud, linna poolt maksudest vabastatud.

Härra Karlsoni põhimõtete järele tuleks vist niisama otsustada, et ohvitserid, kes tegevas teenistuses seisavad, ei tarvitse, näit, oma ülemate käest luba küsida, kui soovivad ülikooli astuda. See oleks ju ka nende ohvitseride eraasi. Selge on aga, et nii kaua, kui nemad riigi palgal seisavad, nende ülematel peab teada olema, kuidas mõtleavad nad oma aega kasutada ja kas kavatsevad nad end sõjaväelistes või kodanlikes teadmistes täiendada.

Eriti on härra Karlson kõne alla võtnud sisemäärustiku § 6 lisa I ja ka sellest paragrahvist nähtavasti järelduse teinud, et käsualune, kui temal ainult kahtlus tekib, et ülema käsk on seadusevastane või kahjulik, võib selle täitmisega viivitada ja seletustega või vastuväidetega esineda. Seni on küll sellest paragrahvist ikka nii aru saadud, et sarnane õigus on käsualusel ainult siis, kui käsk tõesti midagi seadusevastast sisaldab. Muidu on juba sarnane esinemine süütegu ja käsu mittetäitmine. Käsualune eksib ka sel juhtumisel selles mõttes, et tema seadusevastaseks (tähendab karistatavaks) luges toimetuse, mida temale kästi ja mis sugugi seadusvastane ei olnud. Eksis, tähendab, seaduse kohta. Ja iga kodanik, ka mitte õigusteadlane, peab teadma, et seaduse mittetundmisega ennast keegi vabandada ei või.

E. Limberg.

Kohtute tegevus 1922 aastal.

Kohtutes, välja arvatud erikohtud (sõja- väe-, priisi-, vaimulikud-, hoolekande-, valla- ja linna vaestelastekohtud), oli 1922 aastal ametis 126 kohtunikku, sealhulgas 14 kohtu- uurija kohuste täitjat.

Riigikohtu, kohtupalati, rahukogude, kohtu- uurijate ja rahukohtunikude aruannete järele oli 1922 aastal neis kohtutes toimetada kokku 122.549 asja (1920 aastal oli 84.752 a.; 1921 aastal 113.518 asja), sealhulgas 15.793 asja eelmineval 1921 aastal lõpetamata jää- nud asja. Aruande aastal on lahendatud ja lõpetatud 105.208 asja, see on üldarvus 85,85 % ja lahendamata jäänud 17.341 asja ehk 14,15 % (1921 a. lahendati 97.725 asja ehk 86,07 % ja lahendamata jäi 15.793 asja ehk 13,9 %; 1920 aastal lahendati 70.473 asja ehk 83,1 % ja jäi lahendamata 14.279 asja ehk 16,9 %). 1922 aastal on toimetusel olnud asjade hulk eelmise 1921 aastaga võrreldes kasvanud 9.031 asja võrra ja lahendatud asjade hulk 7.483 asja võrra.

Üksikasjaliselt kujunes kohtute tegevus järgmiselt:

	Asjade üldarv.		
	1920	1921	1922
Riigikohtus . . .	2147	3562	4352
Kohtupalatis . . .	556	1122	1554
Rahukog. I. astm. . .	9712	13125	11011
„ II. „ . . .	5873	7698	9473
Kohtu-uurijad . . .	14696	15211	9102
Rahukohtunikud . . .	51768	72800	87057
Kokku . . .	84752	113518	122549

	Lõpetatud asjad.		
	1920	1921	1922
Riigikohtus . . .	1279	1996	2993
Kohtupalatis . . .	411	684	938
Rahukog. I. astm. . .	7050	9890	6811
„ II. „ . . .	4828	6685	7302
Kohtu-uurijad . . .	9628	11852	6798
Rahukohtunikud . . .	47277	66648	80366
Kokku . . .	70473	97725	105208

Lõpetamata asjad.

	1920	1921	1922
Riigikohtus . . .	868	1596	1359
Kohtupalatis . . .	145	438	616
Rahukog. I. astm. . .	2662	3235	4200
„ II. „ . . .	1045	1013	2171
Kohtu-uurijad . . .	5068	3359	2304
Rahukohtunikud . . .	4491	6152	6691
Kokku . . .	14279	15793	17341

Rahukogude I astme kohtu asjade arvus- tikus 1920 a. ja 1921 a. on ka osa krimi- naal-asju, mis Kr. Kp. S. § 277 ja t. põhjal lõpetamiseks oli ette pandud; 1922 a. arvus- tikus on need igal pool välja jäetud. —

Üksikute kohtute suhtes on tähendada järgmist:

Riigikohtus töötasid eelmisest aastast 9 kohtunikku (esimees, 3 osakonna juhatajat ja 5 kohtuliiget). 29. juunil valis Riigikogu veel juure uueks kohtunikuks end. raha- ministri ja riigisaadiku Venemaal T. Vares'e. Aasta lõpul oli ametis 10 kohtunikku. Aru- ande aastal on lahendatud ja lõpetatud 2993 asja (eelmisel aastal 1996 asja) nii et iga liikmele ümarguselt 300 asja langeb. Üld- kogus lahendati 34 asja ja peale selle veel 198 mitmesugust küsimust, tsiviil-osakonnas 3 kohtunikuga (kelle hulka käis ka kohtu- esimees niivõrd kui üldadministratsiooni ja üldkogu tööd seda lubasid) 449 asja, krimi- naal-osakonnas 3 kohtunikuga 1923 asja ja administratiiv-osakonnas 4 kohtunikuga 587 asja. Peale eelnimetatud asjade (üldar- vus 2993), lahendati üldiselt kokku 2785 küsimust üldkogu ja osakondade korraldava- tel koosolekutel.

Kohtupalatis oli aasta algul ametis eelmisest aastast 5 kohtunikku, kelledest üks, V. Dittmar tegelikult kohtutegevuset 1922 a. üldse osa ei võtnud ja 6 veebr.

omal palvel ametist vabastati tema ülemineku puhul Eesti saatkonna teenistusse Moskvasse. 23. veebr. vabastati omal palvel kohtupalati liige **Erich Eeck** ametist. Samakord nimetati uuteks liigeteks Tartu-Võru rahuk. alaline liige **Rudolf Gabriel** ning Sõjaringkonnakohtu esimees **Hendrik Vahtramäe** ja 28. aprillil — kohtuministeeriumi nõunik **Ernst Erdmann**, nii et sellest ajast saadik kohtupalatis 6 kohtunikku ametis oli.

Kohtupalatis on asju lahendatud ja lõpetatud 938 (eelmisel aastal 684), nii et iga kohtuniku kohta langeb 156 asja (1921 a. 171 asja).

Rahukogudes töötasid peale esimeeste Tallinnas ja Tartus kummagis 2 abiesimeest, Rakveres ja Viljandis kummagis 1 abiesimees ja alaliste liigetena Tallinnas 7, Tartus 5, Rakveres ja Viljandis kummagis 2 — kokku 26 alalisse kosseisu kuuluvat kohtunikku. Üksikutes rahukogudes ja nende alla kuuluvate kohtunikude hulgas olid aasta jooksul järgmised muudatused:

Tallinna - Haapsalu rahukogu: 6. veebr. nimetati abiesimeheks kohtupalati prokuröri noorem abi **Jaan Sass** ja vabastati 11. dets. sellest ametist tema oma palvel tema ümbernimetamise puhul **Rakvere-Paide** rahukogu esimeheks. **Aleksander Stackelberg** lahkus omal palvel rahukogu alalise liikme ametist. Uuteks alalisteks liigeteks määrati end. vann. advokat **Karl Hellat** 22.5. ja end. van. kohtuameti kand. **Georg Adelheim** (20.X). Tähtsamate asjade kohtu-uurijateks nimetati van. kohtuameti kand. **Jaan Moks** ja kohtu-uurija **Eduard Lass**. Kohtu-uurijatest vabastati **Paul Peterson** ja **Otto Lilienthal** ametist nende nimetamise puhul prokuröri nooremateks abideks. Ametisse kinnitati senine rahukogu esimehe kohuste täitja **Aleksander Tammann**, 2 jaoskonna rahukohtuniku kohuste täitja **Juhan Trull**. Vabastati omal palvel ametist 3 jaoskonna rahukohtunik **Tõnis Päi**, 6 jsk. rahukohtunik **Voldemar Bock** ja **Bernhard Palu** ning 2 jsk. rahukohtunik **Paul Hirsch**; surma läbi lahkus **Gustav Veiker**; nimetati rahukohtunikku-

deks end. rahukohtunik **Karl Guldenstubbe** **Haapsalusse**, end. ülemtalurahvakohtunik **Friedrich Renning** **Tallinna** 4 jaoskonda, **Bernhard Kansberg** 5 jsk., **Vladimir Kuusik** 6 jsk. ja **Reinhold Konts** 9 jsk. Ajuti oli 4 jsk. rahukohtunikuks cand. jur. **Heinrich Küle**, kes varsti omal palvel ametist lahkus riigikontrolli teenistusse ülemines; samuti oli nimetatud lisarahukohtunikuks ja lahkus lühikese aja pärast omal palvel **Nikolai Lilienfeldt**. Uueks lisarahukohtunikuks nimetati õigusteadl. **Rudolf Kallas**. Omal palvel paigutati ümber **Rapla** rahukohtunik **Aleksander Kümmel** **Tallinna** 7 ja **Tallinna** I. jsk. rahukohtunik **Martin Tulmin** — **Rapla** jaoskonda.

Tartu-Võru rahukogu: vabastati omal palvel esimees **Karl Pikk** 30.X. ametist ja paigutati tema asemele **Rakvere-Paide** rahukogu esimees **Mihkel Klaassen** omal palvel. Rahukogu alalistest liigetest lahkus **Rudolf Gabrel** — kohtupalati liikmeks nimetamise puhul ja **Edgar Lehnbaum** surma läbi; nimetati uuteks liigeteks prokuröri noorem abi **Alfred Ruus** ja rahukohtunik **Timoteus Grünthal** ja tähtsamate asjade kohtu-uurijaks **Jaan Tomson**.

Senine **Petseri** kohtu-uurija **Bruno Peterhof** lahkus omal palvel sellest ametist ja nimetati **Petseri** 2. jsk. rahukohtunikuks. **Petseri** kohtu-uurijaks nimetati vanem kohtuameti kand. **Kristjan Läänesaar**, **Tartu** 6. jsk. kohtu-uurijaks määrati sõjaringkonnakohtu kohtuameti kand. **Arnold Jaks** ja 4 jsk. kohtu-uurijaks vanem kohtuameti kand. **Alvin Adler**.

Omaval palvel paigutati ümber **Võru** 10 jsk. rahukohtunik **Karl Mätlik** **Tartu** 1. jaoskonda ja **Viljandi-Pärnu** rahukogu lisarahukohtunik **Harald Oert** sama ametisse **Tartu**. Uuelt nimetati lisarahukohtunikuks vanem kohtuameti kand. **Paul Tatar**.

Viljandi-Pärnu rahukogu ringkonnas nimetati vanemad kohtuameti kandidadid **Anton Nõmm** ja **August Müristaja** **Pärnus** kohtu-uurijateks, esimene—1. jaoskonda, teine—2. jaoskonda, ja vann. adv. abi **Jaan Timusk** **Pärnu** (8. jsk.) rahukohtunikuks, **Viljandi** 1 jsk.

kohtu-uuriija kohuste täitja Herman Liivak kinnitati sesse ametisse. Viljandi 7. jsk. rahukohtunikuks nimetati Harald Kikkas.

Rakvere-Paide rahukogus: lahkus omal palvel esimees Mihkel Klaassen ja nimetati tema asemele Tallinn-Haapsalu rahukogu abiesimees Jaan Sass, abiesimeheks nimetati Tartu rahukohtunik Nikolai Kruise.

Narva 1. jaoskonna kohtu-uurijaks nimetati vanem kohtuameti kand. Paul Poom, Rakke kohtu-uuriija Osavald Lätti paigutati ümber omal palvel Paide kohtu-uurijaks. Nimetati end. rahukohtunik Peter Kase lisaku jsk. rahukohtunikuks ja vanem kohtuameti kand. Friedrich Puusep Narva 3. jaosk. rahukohtunikuks ja noorem kohtuameti kand. August Värava rahukohtunikuks 5. jaoskonda. —

Rahukogudes I astme kohtutena on toimetusel olnud 11.011 asja, sealhulgas 1922 a. tulnud 7.759 asja, nende hulgas 2.450 hoiuasja; lahendatud ja lõpetatud on 6.811 asja, nimelt 3902 tsiviilasja, (sealhulgas 680 sunnitäitmise ja 2070 hoiuasja) 1294 kriminaalasja ja 1615 administratiivasja (viimaste hulgas 1216 registreerimisasja), mis 26 kohtuniku peale jaotatult välja teeb läbistikku iga kohtuniku kohta 262 asja, nimelt 110 raskemat liiki tsiviil, kriminaal ja administratiivasja, ning 152 kergematliiki asja, nagu seda üldiselt on sunnitäite, hoiu- ja registreerimisasjad.

Peale selle oli veel kriminaal-asju lõpetamiseks Kr. Kp. S. § 277 ja t. põhjal ette pandud 3517 asja, mis eeltoodud arvustikku mitte pole võetud, mis iga kohtuniku kohta 135 asja teeb.

Teise astme asju on rahukogudes toimetada olnud 9.473 asja, (sealhulgas 1922a. tulnud 8460 asja); neiston lõpetatud 7302 asja (77,08%) ja lõpetamata 2171 asja (2,92%), läbi vaadatud teise astme asjust võib umbes ühe kolmandiku s. o. 2434 asja rahukogu alaliste liigete arvele panna, ehk 93 asja iga kohtuniku kohta. —

Esimese ja teise astme asjad kokku võttes on rahukogudes toimetada olnud 20.484 asja, neist lahendatud ja lõpetatud 14.113 asja. Tallinna-Haapsalu rahukogu alalistest liigetest täitis üks Tallinna Hoolekandekohtu esimehe ametit.

Kohtu-uurijate ameteid oli aruande aasta-avatud 36, sealhulgas 3 tähtsamate asjade jaoks ja nimelt järgmiselt: Tallinn-Haapsalu ringkonnas 13 (nende hulgas 2 tähtsamate asjade jaoks), Tartu-Võru ringkonnas 12 (nende hulgas 1 tähtsamate asjade jaoks), Rakvere-Paide ringkonnas 7 ja Viljandi-Pärnu ringkonnas 4. Kuna teistel kohtuametitel kohtunikud lõpulikult ametisse seatud, oli kohtu-uurijate hulgas veel ametis 14 kohtu-uuriija kohuste täitjat, kes niisugustena omal ajal Vabariigi Valitsuse poolt nimetatud ehk rahukogude poolt kohtuameti kandidaatide hulgast nende kohtadele käsutatud. Teine osa kohtu-uurijaid on juba lõpulikult ametisse nimetatud, ja võib loota, et tarvidus kohtu-uuriija kohustetäitjate instituudi pikemaks ajaks pidamiseks ligemas tulevikus kaob.

Kohtu-uurimise toimetusi on lõpule viidud 6.798 (1921 a. 11.852 asja), mis iga üksiku kohtu-uuriija kohta läbistikku 188 asja välja teeb. Kui nende hulgast 3 tähtsamate asjade kohtu-uurijate poolt õiendatud 110 toimetust ära eraldada, siis tuleb iga jaoskonna kohtu-uuriija kohta 203 lõpetatud asja aastas ehk 17 asja kuus, mis pisut üle ulatab enne-revolutsiooniaegse Vene kohtu-uuriija tegevuse tegelikust tööhulgast (15—16 asja kuus ehk umbes 180—190 asja aastas). Kõige suurem hulk lõpetatud uurimisi on näidatud Tallinna 1. jaoskonnas, nimelt 384 asja, siis Petseri kohtu-uurijal 345 asja, Rakvere 1. jaoskonnas 332, Tartu 1. jaoskonnas 292 ja Viljandi 1. jaoskonnas 243 asja. Terve 1922 a. kestel on, nagu seda kõigi veerandaastate aruannetest tähelepanna võis, kohtu-uurijate toimetuste arv üldiselt kahanenud, mis seletatav rahulikkude aegade tagasi-tulekuga ja elu normaal-rööbastumisega, korra jalule seadmisega ja eriti ka

rahutuul aegil lahti-peasenud elukutseliste kurjategijate kinnipüüdmisega ja nende eraldamisega vabast liikumisest.

Rahukohtu jaoskondi oli riigis avatud 48, nimelt Tallinna Haapsalu ringkonnas 16, Tartu-Võru ringkonnas 14, Rakvere-Paide ringkonnas 10 ja Viljandi-Pärnu ringkonnas 8. Suurem hulk neist oli rahukohtunikudega täidetud, vabad olid ainult mõned vähesed kohad, kus kas lisarahukohtunikud, kohtuameti kandidadid ehk teiste jaoskondade kohtunikud aset täitsid. Kõigerohkem tundus puudus kohtunikude järele Tallinnas, kus aasta kestel mitmed raskete palgaolude pärast ametist lahkusid.

Aruande aastal rahukohtunikude toimetada olnuist asjust on aasta jooksul lahendatud 80.366 asja (1921 a. 66.648 ja 1920 a. 47.277 asja). mis läbisegi iga kohtuniku kohta välja teeb 1674 asja (1921 aastal tuli iga rahukohtuniku kohta 1388 lahendatud asja). Rahukogude alalise kosseisu suurendamisega pidi nende osavõtt rahukogu töödest vähenema. Aasta lõpul oli lõpetamata 6691 asja ehk jaoskonna kohta läbistikku 139 asja, s. o. umbes $1-1\frac{1}{2}$ kuu tööhulk. Kõige suurem läbivaadatud asjade hulk oli Tallinna VI jaoskonnas: 3932 asja, sellejärele VII jaoskonnas 3842 asja, II jsk. 3419 asja, I jaoskonnas 3205 asja; Tartu 1 ja 2 jaoskonnas 3132 ja 3115 asja. Kõige väiksem asjade arv, kui uuesti avatud lisaku jaoskonda mitte arvesse võtta, oli Viljandi 7. jaoskonnas, nimelt 281 asja; viimases, nagu ka mujal vähemates jaoskondades, täitis rahukohtunik hoolekandekohtu esimehe ametit. Tänu peajasjalikult linna kergelt liiki asjadele on Tallinna-Haapsalu ja Tartu-Võru rahukogu ringkondades asjade arv suurem kui mujal. Läbisegi võttes lahendati iga rahukohtuniku poolt Tallinna-Haapsalu ringkonnas 2116 asja, Tartu-Võru ringkonnas 1878 asja, Rakvere-Paide ringkonnas 1168 ja Viljandi-Pärnu ringkonnas 1068 asja. Peale selle võtsid rahukohtunikud osa rahukogu istungitest peajasjalikult rahukogude teise astme asjade arutamiseks. Neist asjust lan-

ges iga rahukohtuniku kohta ümarguselt 120 asja. See ühestötamine rahukogudes tõmbas rahukohtunikke tähtsal määral nende jaoskonde tööst eemale. Rahukogude alalise kosseisu suurenemisega kaob enam ja enam tarvidus rahukohtunikude sageda osavõtmise järele rahukogude tööst, mida ka muuks ei tuleks üleval hoida kui ainult, et rahukohtunikudele võimaldada elavat kokkupuutumist vanemate kohtunikudega teise astme kohtus, kus juures rahukohtunikudel aga jääb rohkem aega oma jaoskonna töö aoks, mis pealegi nüüd suurenenud on hiljuti nende peale pandud päranduse asjade arutamiseks. Kõige selle töö kõrval on kohtunikud osa võtnud liikmetena mitmesugustes segaasutustes, nagu maakorraldamisesse, vangiasjadesse (enne tähtaega vabastamise ja t. a.), maksu ja teiste asjadesse puutuvates asutustes.

Kohtute kohtulist tegevust iseloomustavad sisuliselt järgmised arvud:

Kohtupalatis 1922 aasta jooksul lõpetatud üldarvule 938 võib vastuseada samal aastal Riigikohtule tulnud 180 kaebust Kohtupalati otsuse peale, mis esimesest arvust oleks 19%. Riigikohtus 1922 aastal läbivaadatud 166 Kohtupalati asjas muudeti otsused 26 asjas, mis välja teeb 15, 7% nimelt 45 tsiviilasjas 4 otsust ehk 9% (eelmisel aastal 28%) ja 121 kriminaalasjas 22 otsust ehk 18% (eelmisel aastal 19%).

Rahukogudes kui II astme kohtutes lahendatud asjade üldarvule 7302 võib vastu seada Riigikohtule aruande aastal tulnud kaebused rahukogu otsuste peale üldarvus 1634 ja ka valvekorrast antud kaebused 13, kokku 1647, mis umbes 22% esimesest arvust välja teeb. Riigikohtus läbivaadatud 2143 rahukogude asjus on otsuseid muudetud 536 korda ehk läbistikku 25%: tsiviilasjus on kaebatud 307 otsusest muudetud 86 ehk 28% ja kriminaal-asjus 1691 otsusest 390 ehk 23% ning lõpuks administratiiv-asjus 145 otsusest 60 ehk 41%. Üksikute rahukogude suhtes oleks tähendada, et tsiviil-asjus on muudetud Tallinna-Haapsalu

rahukogu 61 otsusest 20 ehk ligi 32%, Tartu-Võru rahukogu 112 otsusest 34 ehk 30%, Rakvere-Paide rahukogu 53 otsusest 15 ehk 28% ja Viljandi-Pärnu rahukogu 81 otsusest 17 ehk 21%. Kriminaalasjus on muudetud Tallinna-Haapsalu rahukogu otsuseid 17,4% (556 otsusest 101), Tartu-Võru rahukogu otsuseid 16,2% (745 otsusest 208), Rakvere-Paide rahukogu otsuseid 16,5% (133 otsusest 26) ja Viljandi-Pärnu rahukogu otsuseid 14,5% (257 otsusest 55). Administratiiv-asjus on muudetud Tallinna-Haapsalu rahukogu otsuseid 38,5% (13 otsusest 5), Tartu-Võru rahukogu otsuseid 44% (77 otsusest 34), Rakvere-Paide rahukogu otsuseid 26% (23 otsusest 6) ja Viljandi-Pärnu rahukogu otsuseid 47% (32 otsusest 15). Selle järele on aruande aastal muudetud otsuste protsent kõige suurem administratiiv-asjus, nagu ta seda eelmisel aastalgi oli. Aruande aastal muudeti Riigikohtus läbi vaadatud rahukogude ja rahukohtunikude otsustest üldarvus 206 ära 85 ehk 41%. Ei saa märkimata jätta seda iseloomulikku nähtust, mida Riigikohtus kassatsiooni kaebuste asjus tähele pannud, et rahukohtunikude otsused suuremalt osalt hoolikamalt ja täielikumalt moti-

veeritud, kui otsused samas asjas rahukogus kus kolm rahukohtunikku asja otsustamas olnud. See on seletatav küll sellega, et kohtunikud, asja rahukogus vaheldamisi arutades, rahukogu tööd mitte niivõrd oma otsekoheseks tööks ei loe, nagu seda nende nende oma rahukohtu jaoskonna töö on, ja sellepärast neis asjus võrdlemisi vähem hoolt asja vastu ilmutavad. —

Rahukogudes kui I astme kohtutes lahendatud asjade üldarvule 6811 võib vastu seada Kohtupalatisse rahukogu otsuste peale antud edasikaebuste teel aasta jooksul tulnud uute asjade üldarvu 1116, ja Riigikohtule antud 165 revisjoni kaebust administratiivasjus, kokku 1281, mis üldiselt 18,8% esimesest arvust välja teeb. Administratiiv-asjus on muudetud otsuste protsent edasikaebatud asjades 36,36%.

Rahukohtunikkuude juures aasta jooksul lahendatud asjade üldarvule 80.366 (vähearvulised administratiivasjad ka sekka jättes) võib vastu seada rahukogudele samal aastal antud edasikaebused üldarvus 8460, mis esimesest arvust välja teeb 10,5%. Nii siis tuleb iga 10 otsustatud asja peale ligikaudu üks edasikaebus.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Missugusel määral tuleb kohtupriistavitel nende tsiviilasjus antavate kirjade pealt tempelmaksu võtta?

Vastus: Tempelmaksu võtmisel ja sissenõudmisel tuleb käsitada Kohtumaksude ja kulude Seaduse § 5 ja Ts. Kp. S. § 846.

Tempel-tariifi nr. 17/7 on ametiasutustele või ametnikkudele eraasjus antavate palvekirjade pealt üldse määratud tempelmaksu 10 marka iga palvekirja pealt, kuid selle juures on ühtlasi ära tähendatud, et kohtutele antavate kirjade pealt võetakse tempelmaksu erimääruste järele. Vastavates eri-

määrustes, s. o. Kohtumaksude ja Kulude Seaduse § 5 ja 13 (R. T. nr. 2 — 1919 ja nr. 59/60 — 1920 a.) on aga tähendatud, et kõigis tsiviilasjus kõikide kohtule sisseantavate palve-, kaebuse ja seletuskirjade pealt võetakse tempelmaksu 6 marka iga poogna pealt, kuna kriminaalasjus samasugused kirjad on tempelmaksust vabastatud. Järgelikult tuleb kohtupriistavitele tsiviilasjus antavate paberite pealt võtta tempelmaksu 6 mk. iga poogna pealt nende eranditega, mis eelnimetatud Kohtumaksude ja kulude seaduse § 5 tähendatud. Juhtumisel, kui tempelmaksu tasumise kohustus on täitmata jäetud, siis määrab Tempelmaksu Seadustiku

Rahukogud esimese astme kohtutena ¹⁾.

Kohtuasaute nimetus	Oli 1. jaanuariks 1922 a. lõpetamata asju					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1923 a.					Kõik kokku	Lõpetati asju 1. jaanuariks 1923 a.					Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.					Kohtuistungite arv		Korr. koosolek. arv		Korr. koosolekute läbiarut. küsim. arv		Kantselai jõud. arv		Tsiivil asjadehuulgas oli sunnitud asju		Märkused
	tsiviil	krimin.	admin.	regist.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	registr.		hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	Registr.	hoiu	kokku	tsiviil	krimin.	admin.	Registr.	hoiu	kokku	Kantselai jõud. arv	Tsiivil asjadehuulgas oli sunnitud asju					
																												Kriminaal asju lõpetati korr. koos. kr. kp. s. 777 ja tei- sel põhjal				
Tallinna- Haapsalu rahukogu . .	431	171	64	—	681	1347	1087	656	82	488	757	3070	4417	990	455	107	465	721	2738	528	372	39	23	717	1679	276	160	3386	25	540	1091	
Tartu-Võru rahukogu . .	251	39	25	—	760	1075	560	455	191	327	693	2226	3301	485	452	145	327	494	1903	326	42	71	—	959	1398	241	251	3842	16	90	{1225 otsusta- mata 16	
Viljandi-Pärn. rahukogu . .	44	48	7	5	223	327	211	250	87	197	532	1277	1604	208	199	91	202	554	1254	47	99	3	—	201	350	188	91	1305	18	16	{410	
Rakver.-Paide rahukogu . .	90	31	8	—	374	503	176	259	71	212	468	1186	1689	149	188	66	212	301	916	117	102	13	—	541	773	159	146	2271	20	34	{791 otsusta- mata 688	
Kokku	816	289	104	5	2038	3252	2034	1620	431	1224	2450	7759	11011	1832	1294	409	1206	2070	6811	1018	615	126	23	2418	4200	864	648	10804	79	680	3517 ots. 704	

¹⁾ „Õiguses“ nr. 2 avaldatud tabel — Rahukogud esimese astme kohtutena — sisaldavad ebatäpsaid teateid. Õigeks lugeda avaldatud tabeli asemel käesolevat tabelit.

Tartu-Võru rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne 1922 a.

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaanu- ariks 1922 a. lõpetamata asju		Tuli juurde kuni 1. jaa- nuar. 1923 a.		Kokku		Kõiki kokku	Lõpetati 1. jaanuariks 1923 a.		Jäi lõpeta- mata asju 1. jaanuariks 1923 a.		Kantselai jõu- dude arv	Tehtud välja- sõite koha peal	Tunnistajaid ülekuulatud	Märkused
	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid		arest.	muid	arest.	muid				
Tartu 1. jaoskonna kohtu-uurija	2	148	23	192	25	340	365	23	279	2	61	2	—	2050	
" 2. " " "	4	54	25	158	29	212	241	26	165	3	47	1	1	1332	
" 3. " " "	2	160	9	113	11	213	224	10	180	1	33	3	5	1330	
" 4. " " "	7	149	22	138	29	287	316	28	220	1	67	2	16	1461	
" 5. " " "	2	45	6	93	8	138	146	7	114	1	24	2	9	982	
" 6. " " "	—	94	20	114	20	208	228	15	161	5	47	2	8	801	
Tähtsamate asjade kohtu-uurija	2	13	6	20	8	33	41	8	29	—	4	1	9	763	
Võru 1. jaoskonna kohtu-uurija	1	135	28	192	29	327	356	28	228	1	99	1	6	1595	
" 2. " " "	2	63	25	191	27	254	281	25	167	2	87	1	3	1794	
Valga 1. " " "	3	78	23	129	26	207	233	26	171	—	36	2	4	1818	
" 2. " " "	2	90	13	93	15	183	198	12	139	3	44	2	7	1025	
Petseri kohtu-uurija	2	178	26	181	28	359	387	27	318	1	41	2	17	1833	
Kokku	29	1147	226	1614	255	2761	3016	235	2171	20	590	21	85	16784	

Rakvere-Paide rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne.

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaan. 1922 a. lõpetamata asju		Tuli juurde kuuli 1. jaanuarini 1923 a.		Kokku		Kõiki kokku		Lõpetati 1. jaanuariks 1923 a.		Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.		Kuulatud tunnistajaid üle	Tehtud väljasõite koha pääle	Kantselei jõudude arv	Märkused
	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid						
Narva 1. jaosk. kohtu-uurija	3	160	21	83	24	243	267	22	198	2	45	1100	2	2		* 27 lõpetamata asja Rakke jaoskonna likvideerimise puhul teistesse jaoskondadesse üleantud. ** 38 lõpetamata asja Narva 2. jaoskonnast Jõhvi jaoskonda üleantud.
" 2. "	7	305	27	127	34	432	466	31	236	3	158	1527	3	2		
Jõhvi jaoskonna	"	47	18	139	21	183	204	20	159	1	24	728	17	2		
Rakvere 1. jsk.	"	15	47	159	62	329	391	61	271	1	58	2421	29	2		
Tapa jaoskonna	"	"	26	172	44	198	242	42	158	1	40	1074	33	1-2		
Rakke "	"	4	6	40	12	127	139	12	100	2	—	490	5	2		
Paide "	"	6	87	6	40	27	211	27	147	—	64	1146	4	2		
Rakvere 2. jaosk. "	"	3	64	24	147	27	128	15	62	2	66	535	4	2		
Kokku	38	859	200	995	241	1851	2092	230	1331	11	455	9021	100	13-14		

Viljandi-Pärnu rahukogu ringkonna kohtu-uurijate tegevuse aruanne.

Kohtu-uurija jaoskond	Oli 1. jaan. 1922 a. lõpetamata asju		Tuli juurde kuuli 1. jaanuarini 1923 a.		Kokku		Kõiki kokku		Lõpetati 1. jaanuariks 1923 a.		Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.		Kantselei jõudude arv	Tehtud väljasõite koha pääle	Tunnistajaid ülekuulatud	Märkused
	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid	arest.	muid						
Viljandi maak. 1. jsk. kohtu-uur.	2	65	15	221	17	286	303	15	228	2	58	2	18	1642		
" 2. "	3	12	54	225	57	237	294	42	188	15	49	2	20	2292		
Pärnu 1. "	"	72	30	312	30	384	414	26	196	4	188	2	15	1404		
" 2. "	"	140	21	134	21	274	295	19	205	2	69	2	10	858		
Kokku	5	289	120	892	125	1181	1306	102	817	23	364	8	63	6196		

§ 14 p. 1 maksukohustuse rikkujale rahatrahvi, mis võrdne on maksmata jäetud tempelmaksu kümnekordsele summale ja mis vähemalt 3 marka välja teeb, selle juures on sama paragrahvi p. 5 erandina ära tähendatud, et kui tempeltariifi nr. 17/7 tähendatud palvekirjad tempelmaksustamata sisse antakse, siis tuleb trahvimine ära jätta, kui tempelmaks ühe nädala jooksul peale maksu nõudmise kättesaamist ära tasutakse, kuna maksmata jäetud tempelmaks tuleb trahvist rippumata järel maksta. Et aga tempelmaksu kohtutele eraasjus antavate kirjade pealt mitte üldise Tempelmaksu Seaduse ja tempeltariifi, vaid erimääruste järele võetakse, siis tuleb ka nende kirjade pealt määratud tempelmaksu sissenõudmise suhtes kõige pealt tähendatud erimäärusi käsitada. Ts. Kp. S. § 846-es, mis kõikide kohtuasutuste kohta maksev, on ära tähendatud, et sel korral, kui kohtuasutustele palvekirjad tsiviilasjus on tempelmaksustamata sisse antud, tuleb talitada Ts. Kp. S. §§ 269 ja 270 järele, s. o. tuleb ilma tempelmaksuta sisse antud palvekiri toimetuses seisma panna ja palujale läbivaatamatult tagasi saata, kui ta 7 päeva jooksul, sellekohase teadaande kätte saamisest arvates, nõuetavat tempelmaksu ära ei tasu. Samal alusel tuleb ka kohtupristavitel talitada.

(R. Üldk. t. nr. 21 — 1923.)

Administratiiv-osakond.

Keda tuleb Maaseaduse § 21 p. 3 tähendatud sõdurite perekonnaks lugeda?

Vastus: Langenud sõduri perekond on see, kes temast eluajal ära rippus, s. o., naine ja lapsed ilma kahtlemata ja tema vanemad j. n. e. ainult siis kui langenud sõdur neid tegelikult toitis.

10. III. 1920 a. Asutava Kogu poolt vastuvõetud määrusel, millega pikendati rahvaväelaste-rentnikkude või nende perekondade rendilepinguid, oli majanduslik siht ja eesmärk: sõjaväes teenivate rahvaväelaste ainelisi huvisid kaitsta ja nende majanduslikku seisukorda kergendada. Järjelikult

peab nende perekonda majanduslikus mõttes mõistma, kui peret, kelle eest rahvaväelane enne väeteenistusesse astumist kui perekonna pea hoolt kandis. See rahvaväelase perekonna mõiste on kooskõlas ka Asutava Kogu poolt 9. XII. 1919 a. (R. T. nr. 108) vastu võetud rahvaväelaste perekondade toetamise seadusega, mille § 1 juurde lisatud märkuses rahvaväelase perekonna liikmeks loetakse: 1) tema naene ja lapsed ja 2) isikud, keda rahvaväelane enne väeteenistusesse astumist tegelikult üleval pidas, ehk keda tema seaduse järele oli kohustatud ülevalpidama.

(R. Adm. t. nr. 405 — 1923.)

Kas võib jaoskonna tulumaksu komiteede otsuste peale Otsekoheste Maksude Peavalitsusele edasi kaebata?

Vastus eitav.

Vabariigi Valitsuse poolt 12. aprillil 1920 a. ajutise valitsuse korra § 12-a põhjal vastu võetud ja Riigi Teatajas nr. 63/64 Sead. nr. 184 all avaldatud Tulumaksu Seaduse § 24, 53 ja 55 ja Riigikogu poolt 31 mail 1922 a. vastu võetud Tulumaksu Muudatuste Seaduse § 24 (R. T. nr. 78/1922 a.) põhjal kuuluvad kaebused jaoskonna tulumaksu komiteede otsuste vastu üksnes Tulumaksu Peakomitee, kui apellatsiooni astme, aga mitte Otsekoheste Maksude Peavalitsuse läbivaatamisele.

(R. Adm. t. nr. 90 — 1923 a.)

Kas riigiametnik vastutab tempelmaksu seaduste rikkumise eest, kui ta ametikohuste täitmisel kokkuseatud aktide tegemisel ei ole tempelmaksu seaduste nõudeid täitnud?

Kaubandus-Tööstusministeerium teatas Otsekoheste maksude Peavalitsusele, et kirjade vahetuse teel on S. T. ja sama Ministeeriumi kaubandus osakonna vahel kokkuleppe määrde õli muretsemise peale sõlmitud, et kokkuleppe sõlmimiseks vahetatud kirjadele on alla kirjutatud ühelt poolt S. T. ja teiselt poolt ministeeriumi kaubanduse osa-

konna juhataja V. B. ja väliskaubanduse jaoskonna juhataja T. ja et tempelmaks selle toiminguga pealt on tasumata.

Otsekoheste maksude Peavalitsus, käsitades Tempelmaksu Seaduse § 9 ja 14 ja Tempeltariifi nr. 7/11 ja 16/10 p. c, otsustas nõuda S. T. käest 35.572 marka 50 penni tempelmaksu kaubanduse osakonna alla kirjutatud ametnikkude V. B. ja T. solidaarsel vastutusel ja V. B. T. ja S. T. käest solidaarselt 35.572 marka 50 penni trahvi.

Selle otsuse peale andsid S. T. ja ministeeriumi ametnik V. B. edasikaebuse Rahaministeeriumile, milles palusid — esimene temalt ainult 35,572 marka 50 penni tempelmaksu nõuda ja viimane teda igasugusest vastutusest käesolevas asjus vabastada.

Et rahaminister edasikaebused rahuldama jättis, esines ametnik V. B. kaebusega Riigikohtule, milles seletas, et ülaltähendatud kokkuleppe sõlmimisel tema ei tegutsenud mitte oma ette, vaid kui lihtne riigiametnik ja et Eestis maksvas Tempelmaksu seaduses puudub määrus ametnikkude vastutuse kohta tempelmaksu seaduste rikkumiste eest nende poolt ametikohuste täitmisel kokkuseatud aktide tegemisel, mis pärast palus Rahaministri otsust tühistada ja teda niihästi tempelmaksu trahvist kui ka solidaarsest vastutusest S. T. peale pandud tempelmaksu äräõiendamise eest vabastada.

Riigikohus rahuldab V. B. kaebuse järgmistel põhjustel: 1) Tempelmaksu seaduse § 4 j. B: p. 4 põhjal ei olnud K.-T-ministeerium üldse kohustatud arutusel oleva kokkuleppe pealt tempelmaksu tasuma, ühtlasi ei või V. B., kui ministeeriumi ametnikku, lugeda tähendatud kokkuleppe pidajaks, kellel õiguslik huvi sellest toimingust olemas; selle tõttu ei või käesoleval juhtumisel V. B. vastutust tempelmaksu tasumise eest järeldada üleüldisest Tempelmaksu seaduse § 9 p. 3 ettenähtud solidaarse vastutuse korrast, vaid teda, kui ametnikku, võib vastutusele võtta ainult Tempelmaksu seaduse § 11 ettenähtud ametikohuste täitmata jätmise pärast tempelmaksu sissenõudmise suh-

tes asjaosalise hangeandja käest; 2) Eestis Saksa sõjavallitsuse poolt väljaantud (Verordnungblatt für Liv- und Estland Nr. 28 — 1918, Ziffer 317) ja praegu maksvas Tempelmaksu seaduses ei ole üldse ettenähtud ametnikkude vastutus tähendatud seaduse rikkumise eest ega selle vastutusele võtmise kord; sellekohaste määruste puudusel tuleb tähendatud alal kooskõlas Ajut. Vallitsuse seletusega 11. IV. 1919. a. Riigi Teataja Nr. 26 — 1919. a. tarvitusele võtta vastavad Vene Tempelmaksu seadustiku määrused, nimelt §§ 165, 182 ja 183, mille järele tempelmaksu seaduse rikkumise pärast võib sellekohaseid ametnikke nende ülemuse korraldusel trahvida, kuni viiekordse sissenõudmata jäänud tempelmaksu summani ja 3) Rahaminister on ametnikku V. B. vastutusele võtnud Tempelmaksu seaduse rikkumise pärast väljaspool seks seatud ja ülalseletatud seaduslikku korda, mis pärast kaebatud Rahaministri otsus V. B. suhtes tuleb tühistada. (R. Adm. t. nr. 34 — 1923.).

Kas Eesti kodakondsusesse mitte kuulav isik võib Maaseaduse § 4 ette nähtud lepingute kreposteerimiseks luba saada, kui ta lepingu sõlmimise ajal Vene kodakondsusesse kuulus?

Vastus eitav.

Balti Era Õiguse § 713 märkus 2 järele on väljamaalastel kinnisvarade omandamine Liivimaal ja osalt ka Eestimaal keelatud. Asjaolu, et kinnisvara ostja lepingu sõlmimise ajal Veneriigi alam oli, ei kõrvalda mitte seaduse nõudmist, et temal ka praegusel ajal tarviline õigusvõime oleks olemas.

Kui ülal tsiteeritud seadus nõuab, et kellegi nimele juba kreposteeritud kinnisvara peab teatava aja jooksul likvideeritud saama, kui see isik õiguse kaotab seda vara vallata, siis ei ole seaduslist põhjust lubada liikumata varandust kreposteerida, s. o. omandada (B. E. S. § 812) isiku nimele, kellel praegusel ajal ülepea ei ole õigust seda varandust omandada (V. Sen. Üldk. Otsus nr. 3 — 1907 a. (R. Adm. t. nr. 169 — 1923.).

Kas on tarvilik, et suusõnal kinnisvara kohta sõlmitud ostu-müügi lepingu kreposteerimiseks luba saada, seda lepingut Põlluministeeriumile ette panna?

Vastus jaatav.

Ostu-müügi lepingud võivad ka suusõnalisel olla (B. E. S. §§ 3105, 3859 ja 3860), kuid ostu-müügi leping kinnisvara peale võib oma mõju avaldada siis, kui ta krepostiraamatusse sisse kantud on. Selleks on aga tarvilik, et ostu-müügi leping saaks kirja pandud. Iga lepingu osaline võib teise käest nõuda, et sellekohane akt saaks tehtud (B. E. S. § 3030).

Maaseaduse § 4 näeb ette müügilepinguid, mille kreposteerimiseks on tarvis kreposteerimise luba. Sellest järgneb, et sarnased lepingud peavad kirjaliku kuju omandama juba nende esitamise korral Põllutöministeeriumile ja Seadus ei tee põllutöministeeriumile kohuseks mitte kohtuliku tunnistuste ja avalduste põhjal ja teiste tõenduste kaudu hakata välja selgitama ostu-müügi lepingu sisu ja maksvust.

(R. Adm. t. nr. 169 — 1923 a.)

Kas Maaseaduse § 22 ja Maaref. teost. määruse § 37 on maksivad ka valla omavalitsuse kohta?

Vastus jaatav.

Kui riigistatud maa väiketaluna valla omavalitsuse käes enne maaseaduse ilmumist rendil oli, siis on temal ka küsimuses tähendatud paragrahvides ettenähtud väiketalu rentniku eesõigused tema käes rendil oleva maa kohta, sest seadus ei tee vahet ega mingit kitsendust ses suhtes, kas oli riigistatud maa väiketaluna rendil füüsilisel või juriidilisel isikul.

(R. Adm. t. nr. 292 — 1923. a.)

Mis tuleb Maaseaduse § 22-es tarvitatud „väiketalu“ all mõista?

Maaseaduse § 22-es tähendatud „väiketalu“ mõiste ei ole mitte juriidiline, vaid majanduslik mõiste ja tähendab mõisast eraldi pidamisel olevat iseseisvat põllumajanduslikku

üksust, millel omad kindlad piirid ja tarvilikud ehitushooned on. Kui Maareformi teost. määruste § 77¹ p. 1-es väikekohtade all ülesloetud on renditalud, kvoote ja kuuendiku kohad, siis ei ole sellega veel öeldud, et ainult need, kellel sellenimelised kohad on, võivad eesõigustatult maad saada, vaid see üleslugemine on ainult näitusetoomine.

(R. Adm. t. nr. 577 — 1923. a.)

Tsiviil-osakond.

Üürile andja tõrgub üüri vastu võtmast.

Tekib küsimus, kas tuleb üür õigesti makstuks lugeda, kui üürnik, selle järele kui ta pakkus üüri üürile andjale ja viimane tõrkus seda vastu võtmast, maksis üüri kohtu deposiiti, mitte ainult esimesel üürimaksu tähtajal pärast pakkumist, vaid ka järgmistel tähtaegadel ilma igakord uuesti üüri pakumata, või on tarvis, et üürnik igal maksutähtajal pakuks üüri üürile andjale? — Riigikohus leiab, et üürile andja, loobudes üüri vastu võtmast, ilma lähema seletuseta mis aja eest, loobub üleüldse üüri vastuvõtmast mitte ainult teatava tähtaja eest, vaid ka edaspidi, sest tema tahteavaldust peab niikaua maksvaks tunnistama, kuni seda tagasi ei võeta. Tõrkudes üüri vastu võtmast loob üürile andja seisukorra, mille kestusel temale üüri maksta ei saa, kuni ta seda seisukorda ei muuda ja uuesti valmisolekut ei avalda üüri jälle vastu võtta. Algatus selle seisukorra lõpetamiseks peab üürile andja, kui viivituses süüdi oleva poole, poolt välja minema ja ei ole põhjust üürniku sundida selleks katseid tegema. (Riigikohtu tsiviil-osakonna toimetused № 73 ja 275 — 1923. a.)

Üüri kohtu deposiiti maksmine.

Üüri seaduse § 18 määrab ära, et üürnik üüri vastava kohtu deposiiti maksta võib, kui üürile andja üüri vastu võtmast tõrgub. Üürnikule antakse seega võimalus ja õigus üüri deposiiti maksta, ei panda aga seda tema peale mitte kui kohustust, mida ta tingimata ja ajaviitmata täitma peaks. Kui üürile andja õigel ajal ja õigel kombel pakutud üüri vastu

ei võta, siis vabaneb selle läbi üürnik maksimisega viivituses olemise tagajärgedest. Üürile andja ei või mitte selle pärast, et pakutud üür pärast pakkumist pikemat aega maksmata, õiendamata ehk deposiiti viimata jäi, üüri vahekorra lõpetamist ja üürniku väljatõstmist nõuda üüriseaduse § 17. p. g. märkus 1 põhjal. Üürnik võib aga üürivõlast hoopis vabaneda, kui ta pakutud ja üürile andja poolt ilma seadusliku põhjuseta tagasi lükatud üüriraha kohtu deposiiti maksab. Kui üürnik selle juures olulisi deposiiti maksimise eeskirju tähele ei pane, siis on selle tagajärg ainult, et ta omast võlast veel mitte ei vabane. Kuid üürile andja ei omanda puuduliku deposiiti maksimise läbi mitte suuremaid õigusi üürniku vastu, kui tal enne deposiiti maksmist oli. Riigikohtu tsiviil-osak. t. № 144 — 1923. a.) —

Vaielussd üürihinna kohta.

Üüriseaduse § 19 ei kohusta üürnikku mitte üürihinna kindlaks määramist kohtu teel nõudma, kui mõtted üürniku ja üürile andja vahel üüri suuruse väljaarvamise juures lahku lähevad. Üürnik on ainult kohustatud üüri senise normi järele maksma, kuni kohus vaielust üürihinna üle ära ei ole otsustanud. Kes üürihinna kindlaks määramist nõudma peab, ei ole seaduses lähemalt ära määratud. Mõlemad pooled võivad oma äranägemise järele selle palvega kohtu poole pöörata ja ei ole mingit põhjust üürniku selleks kohustada. (Rk. ts. osak. t. № 184 — 1923.)

Ülemäära makstud üür.

Üle määra makstud üüri suhtes oli riigikohtu tsiviil-osakonnal lahendada järgmist kaks küsimust: a) Kas võib üürnik üürile andjalt tagasi nõuda viimasele seaduslisest määrast (1921. a. üüriseaduse § 10) rohkem makstud üüri ja b) Kas võib ilma üürile andja nõusolekuta sarnast läinud aja eest enam makstud üürisummat üürimaksuks arvata järgneva aja ette? — Esimene küsimus otsustati jaatavalt, sest üüriseaduse § 8 põhjal on üürile andjad õigustatud üüri

võtma ainult selle seaduse (§ 10) põhjal määratud normides. Üle normi minevad üüri tingimused loetakse maksvuseta. Järgelikult ei või üürile andja üüri võtta üle seaduse normi ega ka sellekohaseid leppeid teha. Üüriseaduse määruste täpisele täitmine on tarvilik nii hästi üksiku üürniku kaitseks, kui ka üldhuvides, et üürihinna vabal kokkuleppel üle määra ei tõuseks ja korteri kriisi veel enam ei süvendaks. Keeleb seadus üle määra üüri võtmast ja tunnistab sellekohased kokkulepped maksvuseta, siis kaotavad sarnase kokkuleppe põhjal maksetud summad oma õigusliku aluse ja on tagasi nõutavad (Balti tsiviilõigus §§ 3680, 3713, 3214). — Teise küsimuse kohta tuleb tähendada, et üüriseaduse § 19. kohustab üürnikku üüri maksma senise normi järele kuni vaieluse lahendamiseni kohtu läbi. Ainult maksimine vabastab üürniku üüriseaduse § 17. g. 1. ette nähtud olulise üürilepingu rikumise tagajärgedest. Vabastava maksimisega ei saa ühe vääriliseks arvata üle määra maksetud summa pakkumist ehk arvamist pärastise üüri ette vastu üürile andja tahtmist. Seega on vastus teise küsimuse peale eitav (tsiviil-osak. t. № 200 — 1923. a.)

Üürihinna ja maksu tähtaegade ülesandmine

Kui üürile andja üürniku sel põhjal korterist välja tõsta palub, et üür viimase poolt maksmata jäetud, siis peab ta (üürile andja, nõudja) kohtule ülesandma ka üüri suuruse ja maksu tähtajad. Ts. Kp. S. § 273 p. 6 juhatusel on aastase üürihinna teadaandmine kohtule tarvilik asja alluvuse ja nõude hinna ära määramiseks. Samuti on tarvilik on ka üürimaksu korra ja tähtpäevade tõendamise nõudja poolt. Ilma maksu tähtpäeva kindlaks tegemata on võimata otsustada, kas kostja üüriseaduse § 17 p. g. märkus 1. järele maksimisega viivituses on või mitte. Üürihinna ja maksu tähtpäevade ülesandmine on ka siis tarvilik, kui kostjat ainult väljatõsta palutakse, ilma et ühtlasi ka võlgu olevat üüri nõutaks (Tsiviil-osakonna toim. № 217 — 1923. a.)

Paul Beniko †.

Raske kaotus on meie noort Eesti kohut tabanud, riigikohtu kriminaal osakonna juhataja Paul Beniko surmaga, reedel, 15. juunil. Surm on teda rabanud keset ameti tööd. Järgmisel päeval pidi ta suvepuhkusele minema, mida ta omal tundis nii väga tarvis minevat. Veel kolmapäev juhatas ta kohtuistungit. Eeskujulik peenetundeline kohtunik, püüdis ta enne puhkusele minekut veel võimalikult palju asju ära otsustada, et kellegil kaebelusel kohtu vaheaja pärast kaevata ega oma asja saatuse pärast kannatada ei oleks. Ta tundis elavalt, kui äritavalt mõjub õigustotsija kohtukäija peale ootamine, asja pikale venimine, kui rusuvall tundub iseäranis kaebelustel süüteoasjus teadmatuses viibimine oma saatuse pärast.

Õrnatundeline Paul Beniko võttis kõik jõu kokku, et oma osakonna asju kiiresti ära lahendada, et kohtukäijate ootamise piina võimaluse piirideni vähendada. Ta jõupingutused ei olnud asjata. Oli riigikohtul veel aasta eest umbes tuhat kriminaal-asja järjekorda ootamas, siis oli neid tänavu aasta alguks ainult umbes paari saja ümber, ja kuigi tänavu uus juurevool kaunis suur oli, siiski kahanes seisvate asjade arv järjekindlalt, kuni ta viimse istungiga mõne kümne peale kokku sulas.

Elu oli Paul Benikole palju kannatusi ja raskeid üleelamisi toonud, oli teda aga ka teinud tundelikuks ja osavõtlikuks arusaajaks inimeseks teiste kannatuste vasta. Kuna kriminaal kohtunikkuude hulgas tihti on tähelepanud, et nad, alaliselt kurjategijatega ja kuritegevusega kokku puutudes ja nende asju arutades, kalgiks ja umbusklikuks kohtualuste vastu lähevad, siis eeldas meie kõrgema kriminaal-kohtu juhataja igas inimeses head ja ei lubanud enesele kunagi kohtualuse saatuse üle kergelt ära otsustada ja teda süüdlaseks tunnistada, enne kui kaaluvad tõendused ja asjaolud teda selle äratundmisele ei viinud. Kaebelustel pidi tunne olema, et nad karistust mitte arvatava, vaid tõendatud süü eest kannavad.

Seda põhimõtet ja kõigekülgselt seaduslikkust püüdis tema meie kohtutes, kelle otsused riigikohtu läbivaatamisele tulid, maksuma panna ja tal on ilmkahlemata suured teenused sel alal meie noore algava kohtu lühikesel ajaloo. Ta oli hea kriminaalõiguse tundja, kellel pikk kohtutegevus selja taga, ja sellepärast oli tema töö meie kohtuelusel põhjanev tähtsus ja väärtus.

P. Beniko töö väärtust tõstab veel see asjaolu, et ta õieti meile ou tulnud enam-vähem võõrana. Ta on rahvuse poolest leedulane, kuid üles kasvanud Balti Saksa kultuuri õhkkonnas, oma mehega oli ta Venemaal mööda saanud, ja alles viie aasta eest oli ta sealt meie maale tagasi tulnud, kus ta sündinud oli ja ta vana emakene elas. Terava intellektiga ja sooja südamega varustatud, sai ta ka meist ja meie püüetest aru ja rakendas ka end meie töösse.

Ta õppis vanas põlves Eesti keele täiuseni ära ja võis vabalt teda tarvitada kõnes ja kirjas. Ta oli aga meile veel palju rohkem ja ligidam. Ta tundis ennast kõige südamega Eesti riigi kodanikuna, tundis kaasa selle riigi ülesehitamise tööle ja pühendas oma jõu selle tööle kohtu alal, mida tema nii hästi tundis.

Seda tööd algas ta nelja aasta eest Tallinna rahukohtunikuna, jätkas seda Tallinna rahukogu abiesimehena ja 1919. a. lõpust saadik riigikohtunikuna, kus tema algusest peale kriminaal-osakonna juhatajaks valiti.

Iga mees tundis, et siin oli õige mees õige koha peal. Töös väsimata, oli ta meile hiilgavaks eeskujuks kohuste täitmisel.

Beniko surm tundub riigikohtule raske kaotusena, mida kerge ei saa olema kanda.

Kadunu võttis elavalt osa ka Tartu Õigusteadlaste Seltsi tegevusest. Oli seltsi asutaja, pärast juhatuse liige ja kriminaal-sektsiooni juhataja.

Tänu, sügavat tänu kõige eest, mis Sa meile oma olemisega oled olnud, pakkunud ja tööga jätnud! Olgu Eesti muld Sulle kerge!

Reede, hommikul ilmus ta kohtusse töösse, tundis enda südame paha, läks oma eraruumidesse, kuhu teda tohter Jüriado vaatama kutsuti. See ei arvanud tema seisukorra iseäranis kardetava olevat, kuid varsti pärast tema lahkumist halvenes see silmanähtavalt, ja enne kui teine tohter vastu majast kohale sai ilmuda, oli ta keskpäeval juba lahkunud. Juurdeilmunud tohter Prisko konstateeris surma südame rabaduse tagajärjel.

Tema elukäik on lühidalt järgmine:

Ta on sündinud 9. juunil 1866, Pardas, Hiiu maal, rannavalve ohvitseri pojana: isa leedulane, ema vene instituudis kasvatatud, sakslane; õppis Tallinnas endises rüütelkonna toomkoolis 1877—1884, selle järele Peterburi ülikoolis õigusteadust 1884—1889, lõpetades õppimise cand. juris aukraadiga, oli 1889—1893 kohtuameti kandidaadiks Kovnos, 1893—1896 kohtu-uurijaks Shavlis ja Kovnos, 1896—1905 prokuröri abiks Grodnos, Minskis ja Vilnas, võttis 1904—1905 jaapani sõjast suurtükkiväe tagavaraväe lipnikuna osa, 1905—1908 ringkonnakohtu prokurör Minskis, 1908—1917 — kohtupalati liikmeks Vilnas ja Moskvas; sai enamlaste riigipöörde puhul ametist tagandatud, 1919 saadik Eesti Vabariigi kohtunik, esmalt Tallinna 4. jsk. rahukohtunik, siis Tallinna-Haapsalu rahukogu abiesimees, novembril 1919 a. valiti ta Asutava Kogu poolt riigikohtunikuks. Riigikohtu valiti ta samal aastal kriminaal osakonna juhatajaks, mille ameti peale ta ka pärast iga aasta jälle korduvalt tagasi valiti.

K. Parts.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 39.

Tellimise hind: 400 mk. aast. (8 nummert).
Üksik nummer 50 mk.